

www.e-rara.ch

Q. Septimii Florentis Tertulliani Carthaginiensis presbyteri, Opera quae hactenus reperiri potuerunt omnia

**Tertullianus, Quintus Septimius Florens
Parisiis, 1608**

Stiftung der Werke von C.G.Jung, Zürich

Shelf Mark: Online

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-11127>

Q. Septimii Florentis Tertulliani Carthaginiensis presbyteri de ieiuniis adversus Psychicos liber.

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

Gelenius. Nos verò nunc iterum eundem castigauimus ex Anglico Ioannis Clementis Exemplari MS. & coniecturis aliquot Dominorum Latinij & Harrisij, & Argumentum ac Adnotationes recens adiecimus.

Q. SEPTIMII FLORENTIS
TERTVLLIANI CARTHAGINIENSIS PRESBYTERI
[DE IEIUNIIS: ADVERSUS PSYCHICOS Liber.

CAP. I.

MIRARER Psychicos istos, si sola luxuria tenerentur qua sæpius nubunt, si non etiam ingluuie ducerentur qua ieiunia oderunt; monstrum scilicet haberetur libido sine gula, cum duo hæc tam vnita atque concreta sint, vt si disiungi omnino potuissent, ipsi prius ventripudenda non adhærent. 4 Specta corpus & vna regio est, denique pro dispositione membrorum ordo vitiorum, prior venter & statim cetera saginæ substructa lasciuiæ est, per edacitatem salacitas transit. Agnosco igitur animalem fidem studio carnis qua tota constat, tam multiuorantiæ quàm

multinubentiæ pronam, vt merito spiritalem disciplinam pro substantia æmulam in hac quoque specie continentie accuset, proinde 5 gulæ frenos induentem per nullas interdum vel feras vel aridas escas, quemadmodum & libidini per vnica nuptias. piget iam cum talibus congregi, pudet & iam de eis altercari quorum nec defensio verecunda est. Quomodo enim protegam castitatem & sobrietatem sine taxatione aduersariorum? quinam isti sint semel nominabo, exteriores & interiores 6 botuli Psychicorum. 7 Hi Paraceto controuersiam faciunt, propter hoc nouæ Prophetiæ recusantur, non quòd alium Deum prædicent Montanus & Priscilla & Maximilla, nec quòd Iesum Christum soluant, nec quòd aliquam fidei aut spei regulam euertant, sed quòd planè doceant sæpius ieiunare quàm nubere. 8 De modo quidem nubendi iam edidimus Monogamiæ defensionem, nunc de castigatione victus secundæ, vel magis primæ continentie pugna est. 9 Arguunt nos quòd ieiunia propria custodiamus, 10 quòd stationes plerumque in vesperam producamus, 11 quòd etiam xerophagias obseruemus, siccantes cibum ab omni carne & omni iurulentia & vuidioribus quibusque pomis, ne quid vinositatis vel edamus vel potemus; 12 lauacri quoque abstinentiam congruentem arido victui. nouitatem igitur obiectant de cuius illicito præscribant, aut hæresin iudicandam, si humana præsumptio est, aut pseudoprophetiam pronuntiandam, si spiritalis indictio est, 13 dum quaqua ex parte anathema audiamus qui aliter adnuntiamus. [14 Nam quòd

CAP. II.

Leuit. 23.

ad ieiunia pertineat, certos dies à Deo constitutos opponunt, 15 vt cum in Leuitico præcipit Dominus Mosi decimam mensis septimi diem placationis, Sancta, inquit, erit vobis dies, & vexabitur animas vestras, & omnis anima quæ vexata non fuerit in illa die, exterminabitur de populo suo. 16 Certè in Euangelio illos dies ieiuniis determinatos putant, in quibus ablatus est sponsus:

Matth. 9.

& hos esse iam solos legitimos ieiuniorum Christianorum abolitis legalibus & prophetis vetustatibus. Vbi volunt enim, agnoscunt quid sapiat; Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem. 17 Itaque de cetero indifferenter ieiunandum ex arbitrio, non ex imperio nouæ disciplinæ, pro temporibus &

Matth. 11.

causis vniuscuiusque. Sic & Apostolos obseruasse, nullum aliud imponentes iugum certorum & in commune omnibus obeundorum ieiuniorum: proinde nec stationum, quæ & ipsæ suos quidem dies habeant quartæ feriæ & sextæ: passiuè tamen currant, neque sub lege præcepti, neque vltra supremam diei; quando & orationes ferè hora nona concludat de Petri exemplo quòd Actis refertur. Xerophagias verò nouum affectati officij nomen, & proximum ethnicae superstitioni, 18 quales castimonie Apim, Isidem, & magnam matrem certorum eduliorum exceptione purificant, cum fides libera in Christo ne Iudaicæ quidem legi abstinentiam quorundam ciborum debeat; 19 semel in totum macellum ab Apostolo admissa, 20 detestatore eorum, qui sicut nubere prohibeant, ita iubeant cibis abstinere à Deo conditis: & ideò nos esse iam tunc prænotatos in nouissimis temporibus abscedentes à fide, intendentes spiritibus, mundi seductoribus, doctrinis mendaciloquorum, iniustam habentes conscientiam. Quibus oro te ignibus? credo quibus nuptias sæpè deducimus, & cœnas quotidie coquimus. 21 Sic & cum Galatis nos quoque percuti aiunt obseruatores dierum & mensium & annorum. Iaculantur interea & Esaiam pronuntiasse: Non tale ieiunium Dominus elegit, id est non abstinentiam cibi, sed opera iustitiæ quæ subtextit: & ipsum Dominum in Euangelio ad omnem circa victus scrupulositatem compendio respondisse, 22 non his communicari hominem quæ in os inferantur, sed quæ ex ore proferantur, cum & ipse manducaret & biberet vsque in notationem: Ecce homo vorator & potator. sic & Apostolum docere, quòd esca nos Deo non commendet, neque abundantes si edamus, neque deficientes si non edamus. His & huiusmodi sensibus eò ià subtiliter tendunt,

Act. 15.

Act. 10.

1. Cor. 10.

1. Tim. 4.

Gal. 4.

Isai. 58.

Marc. 7.

Matth. 11.

1. Cor. 8.

A vt vnusquisque pronior ventri possit superuacua, nec adeo necessaria existimare²³ sublatis vel diminuti vel demorati cibi officia, præponente scilicet iustitiæ & innocentiae opera. Et scimus quales sint carnalium commodorum suaviorum quam facillè dicatur, opus est de totis præcordijs credam, diligam Deum & proximum mihi. In his enim duobus præceptis tota Lex pendet & Prophetæ, non in pulmonum & intestinorum meorum inanitate. [Itaque nos hoc prius affirmare debemus, quod occultè subruì periclitatur, quantum valeat apud Deum inanitas ista: & ante omnia vnde ratio ipsa procefferit hoc modo promerendi Deum: tunc enim agnosceretur obseruationis necessitas, cum eluxerit rationis auctoritas à primordio recensenda. ²⁵ Acceperat Adam à Deo legem non gustandi de arbore agnitionis boni & mali, moriturus si gustasset; verum & ipse tunc in psychicum reuersus post ecclatam spiritalem; in qua magnum illud sacramentum in Christum & Ecclesiam prophetauerat, nec iam capiens quæ erant spiritus, facilius ventri quam Deo cessit pabulo potius quam præcepto annuit; salutem gula vendidit. Manducauit denique & periit, saluus alioquin si vni arbutulæ ieiunare maluisset: vt iam hinc animalis fides semen suum recognoscat, exinde deducens carnalium appetitionem & spiritualium recusationem. Teneo igitur à primordio homicidam gulam, tormentis atque supplicijs inedia puniendam, etiam si Deus nulla ieiunia præcepisset: ostendens tamen vnde sit occisus Adam, mihi reliquerat intelligenda remedia offensæ, qui offensam demonstrarat: vltro cibum quibus modis quibusque temporibus potuissem, pro veneno deputarem, & antidotum famem fumerem, per quam purgarem²⁶ mortis à primordio causam in me quoque cum ipso genere transductam, certus hoc Deum velle cuius contrarium noluit, satisque confidens placitum illi continentiae curam, à quo damnatam comperissem incontinentiae culpam. Porro cum & ipse ieiunium mandet, ²⁷ & animam conquassatam propriè vtique cibi angustiis sacrificium appellet, quis iam dubitabit omnium erga victus macerationum hanc fuisse rationem, qua rursus interdicto cibo & obseruato præcepto primordiale iam delictum expiaretur, vt homo per eandem materiam causæ satis Deo faciat per quam offenderat, id est per cibi interdictionem: atque ita salutem æmulo modo redaccenderet inedia, sicut extinxerat sagina, pro vnico illicito plura licita contemnens. [²⁸ Hæc ratio seruabatur apud prouidentiam Dei pro temporibus omnia modulantis, ne quis ex diuerso ad deiiciendam propositionem nostram: cur ergo, dicat, non statim Deus aliquam vinctus constituit castigationem, quinimò & auxit permissionem. Nam in primordio quidem herbidum solummodò & arboreum homini pabulum addixerat: ²⁹ Ecce dedi vobis omne fœnum sementium seminans semen quod est super terram; & omne lignum quod habet in semetipso fructum seminis sementiui, vobis erit in escam. Postea verò ad Noë enumerata subiectione omnium bestiarum terræ, & volatilium cœli, & mouentium in terra, & piscium maris, ³⁰ & omnis viuentis; erunt, inquit vobis in escâ; velut holera fœni dedi vobis vniuersa. Verum carnem in sanguine animæ suæ non edetis: nam & hoc ipso quod eam solâ carnem esui eximit, cuius anima non per sanguinem effunditur, omnis reliquæ carnis vsum concessisse manifestum est. Ad hæc respondemus, non competisse onerari hominem aliqua adhuc abstinentiæ lege; qui cum maximè tam leuem interdictionem vnus scilicet pomi tolerare non potuit: remissum itaque illum libertate ipsa corroborandum. Æquè post diluuium in reformatione generis humani suffecisse vnâ interim legem à sanguine abstinendi permissio vsum ceterorum. Iam enim iudicium Dominus ostenderat per diluuium; adhuc etiam comminatus fuerat per exquisitionem sanguinis de manu fratris & de manu bestiae. Omnis itaque iustitiam iudicij præministrans, materiam libertatis emisit, per veniam supparans disciplinam, permittens omnia, vt demeret quædam, plus exacturus si plus commisisset, abstinentiam imperaturus, cum indulgentiam præmisisset, quò magis, vt diximus, primordiale delictum expiaretur maioris abstinentiæ operatione in maioris licentiæ occasione. [³¹ Denique vbi iam & familiaris populus allegi Deo cœpit, & restitutio hominis imbui potuit, tunc leges disciplinæque omnes impositæ etiam quæ decerperent victum; adeptis quibusdam veluti immundis, quo facilius aliquando ieiunia toleraret homo, perpetua in quibusdam abstinentia vsum. ³² Nam & primus populus primi hominis resculperat crimen, pronior ventri quam Deo deprehensus; cum de duritia Ægyptiæ seruitutis valida manu Dei & sublimi brachio ereptus (Dominus eius visus est) terræ lacte & melle mananti destinatus; statim autem solitudinis incopiosæ circumspectu scandalizatus, saturitatis Ægyptiæ detrimenta suspirans, in Moysen & Aaron mussitauit: Vtinam obissemus percussi à Domino in terra Ægypti, quando super ollas carniū sedebamus, & panes in plenitudinem comedebamus. Quoniam eduxisti nos in hæc deserta ad interficiendam synagogam istam fame. ³³ Eadem ventris prælatione deploraturus erat eosdem duces suos & Dei arbitros, quos desiderio carnis & recordatu Ægyptiarum copiarum exacerbabat: Quis nos vescet carne? venerunt in mentem nobis pisces quos in Ægypto edebamus gratis, & cucumeres, & pepones, & porri, & cepe, & allia. At nunc anima nostra arida, nihil nisi manna vident oculi nostri. Ita & illis Xerophagiæ penes angelici displicebant, alium potius & cepe quam cœlum fragare malebant. Et ideo tam ingratis gratiora & esculentiora quæque detracta sunt, puniendæ simul gulæ & exercendæ continentiae causa: vt illa damnaretur, ista erudiretur. [³⁴ Nunc si temerè rationes castigati à Deo victus, & castigan di propter Deum

à nobis, ad primordiorum experimenta reuocauimus, conscientiam communem consulamus, ipsa
 natura enuntiabit, quales nos ante pabulum & potum in virgine adhuc salua exhibere consuerit re-
 bus dumtaxat sensus agendis quo diuina tractantur, si multo pollentioris mentis, si multo viuacioris
 cordis, quàm tùm totum illud domicilium interioris hominis, escis stipatum, vinis inundatum, de-
 coquendis iam stercorebus æstuans, ³⁵ præmeditatorium efficitur latrinarum, in quo planè nihil
 tam in proximo supersit quàm ad lasciuiam sapere. Manducauit populus & bibit, & surrexerunt
 ludere. Intellige sanctæ scripturæ verecundiam: lufum nisi impudicum non denotasset. Ceterum
 quotusquisque meminerit religionis, occupatis memoriæ locis, impeditis sapientiæ membris, ne-
 mo ita vt decet, ita vt par est, ita vt utile est, recordabitur Dei in eo tempore, quo ipsum sibi ho-
 minem excidere solemne est. Omnem disciplinam victus aut occidit aut vulnerat. Mentior si non
 Dominus ipse obliuionem sui exprobrans Israëlī causam plenitudini reputat: Incrassatus est dilectus
 & pinguefactus & dilatatus est, & dereliquit Deum qui fecit eum, & abscessit à Domino salutifi-
 catore suo. Denique in eodem Deuteronomio eandem causam præcaueri iubens: Ne, inquit, cum
 manducaueris & biberis & domos optimas ædificaueris, ouibus & bubus tuis multiplicatis, &
 argento & auro, extollatur cor tuum, & obliuiscaris Domini Dei tui. Præposuit corruptelæ diui-
 tiarum edacitatis enormitatem, cui ipsæ diuitiæ procurant. Per illas scilicet; incrassatum erat cor
 populi, ne oculis videret & auribus audiret, & corde conijceret adipibus obstructo, quas nomina-
 tim esui abstulit, dedocens hominem saginæ studere. ³⁶ Ceterum cui cor euectum potius inuenieba-
 tur quàm impinguatum; quadraginta diebus totidémque noctibus supra humanæ naturæ facultatem
 ieiunium perennauit spiritali fide virtutem subministrante: & vidit oculis Dei gloriam, & audiuit au-
 ribus Dei vocem, & corde coniecit Dei legem, iam tunc docentis; non in solo pane viuere homi-
 nem, sed in omni verbo Dei: cum quidem nec ipsum Moysen Deo pastum inediámque eius
 nomine saginatam constanter contemplari valeret pinguior populus. Merito igitur etiam in car-
 ne se Dominus ei ostendit collegæ ieiuniorum suorum, ³⁷ non minus & Helias. Nam & Helias
 hoc primum quod famem fuerat imprecatus, satis iam se ieiunijs vouerat. Viuit, inquit, Domi-
 nus, cui adsisto in conspectu eius, si erit ros istis annis & imber. Dehinc minantem Iezabel fugiens
 post vnicum pabulum & potum quem ab angelo expergefactus inuenerat, & ipse quadraginta diebus
 & noctibus vacuo ventri, arido ore peruenit in montem Choreb, vbi cum in spelunca deuertisset,
 quàm familiari congressu Dei exceptus est. Quid tu Helia hîc? multo amicior ista vox, quàm, Adam
 vbi es? illa enim pasto homini minabatur, ista ieiuno blandiebatur. Tanta est circumscripti victus
 prærogatiua, vt Deum præstet homini contubernalem, parem re vera pari. ³⁸ Si enim Deus æternus
 non esuriet, vt testatur per Esaiam, hoc erit tēpus quo homo Deo adæquetur, cum sine pabulo viuit.
 CA. VII. ³⁹ Processimus itaque iam ad exempla, vt reuoluamus vtilitatis efficacia potestates istius officij,
 quod etiam iratum Deum homini reconciliat. Deliquerat Israël; in aquatione apud Maspha con-
 gregatus à Samuële, ita statim delictum ieiunio diluit, ⁴⁰ vt periculum prælij simul fugerit. Quum
 maximè Samuël offerebat holocaustum, in nullo magis procuratam audimus Dei clementiam quàm
 abstinencia populi. Et allophyli prælio admouebant, ibidem Dominus intonuit voce magna super al-
 lophylos, & confusi sunt, & corruerunt in conspectu Israël: & processerunt viri Israël ex Maspha,
 & persecuti sunt allophylos, & vsque Betchor cæciderunt pastos impasti, armatos inermes. Hæ erunt
 vires ieiunantium Deo, cælum pro eiusmodi militat: habes formam præsidij etiam spiritalibus bel-
 lis necessariam. ⁴¹ Proinde cum rex Assyriorum Sennacherib compluribus iam ciuitatibus captis
 Israëlī per Rapsacen blasphemias & minas intentaret, nihil aliud illum à proposito in Æthio-
 pias auertit, dehinc centum & octoginta milia de exercitu eius per angelum absumpsit, quàm Eze-
 chix regis humiliatio. Siquidem duritia hostis annuntiata, vestem scidit, saccum induit, eodémque
 habitu seniores sacerdotum ad Deum per Esaiam adire iussit, vtique ieiunio preces prosequente. ne-
 que enim cibi tempus in periculo, nec saturitatis cultus in sacco. semper inedia mœroris sequela est,
 sicut lætitia accessio saginæ. Per hanc mœroris sequelam & inediam, etiam ciuitas illa peccatrix Ni-
 niue de exitio prædicato liberatur. Satis enim pœnitentia scelerum commendauerit Deo ieiunium
 triduo functa, etiam pecudibus enectis, quibus iratus Deus non erat. Sodoma quoque & Gomorra
 euassissent si ieiunassent. ⁴² Hoc remediū agnoscit & Achab, cum illi post transgressionē & idololatriā
 & necem Nabuthæ propter vineam interempti à Iezabel exprobrasset Helias: qualiter occidisti, &
 hæreditatem possedisti, in loco, quo sanguinem Nabuthæ canes delinxerant, tuum quoque delin-
 guent: destituit semetipsum, & saccum carni suæ imposuit, & ieiunauit, & dormiuit in sacco.
 & tunc sermo Domini ad Heliam vidisti vt reueritus sit Achab à facie mea: pro eo quod
 reueritus est, non superducam læsuram in diebus ipsius, sed in diebus filij eius superducam eam, qui
 non erat ieiunaturus. Ita ieiunium in Deum reuerentiæ opus est, per quod Anna quoque ambiens
 vxor Helcanæ retrò sterilis impetrauit faciliè à Deo inanem cibo ventrem filio implere, & quidem
 Propheta. sed non modò naturæ mutationem, aut periculorum auersionem, aut delictorum obli-
 terationem, verumetiam sacramentorum agnitionem, ieiunia de Deo merebuntur. ⁴³ Aspice Da-
 nielis exemplū, circa somniū regis Babylonis omnes turbantur sophistæ, negant vltro de præstantia
 humana

A humana posse cognosci. Solus Daniel Deo fidens, & sciens quid ad demerendam Dei gratiam faceret, spatium tridui postulat, cum sua fraternitate ieiunat, atque ita orationibus commendatis, & ordinem & significationem somnij per omnia instruitur, tyranni sophistis parcitur, Deus glorificatur, Daniel honoratur. Non minorem Dei gratia & postea quoque relaturus anno primo regis Darij, cum ex recogitata prædicatorum temporum ab Hieremia dedit faciem suam Deo in ieiunijs & sacco & cinere. Nam & angelus missus ad eum, hanc statim professus est causam diuinæ dignationis. Veni, inquit, demonstrare tibi ⁴⁴ quatenus miserabilis es, ieiunando scilicet. si Deo miserabilis, leonibus in lacu fuerat horribilis, ⁴⁵ ubi quidem illi sex diebus ieiunanti prandium angelus procurauit. [⁴⁶ Reddimus & cetera, ad noua enim nunc documenta properamus. In limine Euangelij Anna Prophetis filia Phanuelis, quæ infantem Dominum & agnouit, & multa super eo prædicauit expectantibus redemptionem Israël, post egregium titulum veteris & vniuersæ viduitatis ieiuniorum quoque testimonio augetur, ostendens in quibus officijs assideri Ecclesiæ debeat, & à nullis magis intelligi Christum quàm semel nuptis, & sæpè ieiunis. Ipse mox Dominus baptisma suum, & in suo omnium, ieiunijs dedicauit, habens efficere panes ex lapidibus? etiam Iordanem vino fortasse manere; si ita vorator & potator fuisset. Immò nouum hominem in veteris suggillationem virtute fastidiendi cibi initiabat; vt eum diabolo rursus per escam tentare quærenti fortio-
^{Dan. 9.}
^{Dan. 14.}
^{C. VIII.}
^{Luc. 2.}
^{Matth. 4.}
^{Matth. 11.}
^{Matth. 4.}
^{Matth. 6.}
^{Matth. 17.}
^{Act. 10.}
^{1. Cor. 11.}
^{CA. IX.}
^{Dan. 1.}
^{Dan. 10.}
^{3. Reg. 17.}
^{3. Reg. 19.}
^{Dan. 14.}
^{Psal. 101.}
^{1. Reg. 1.}
^{Leuit. 10.}
^{Amos. 2.}
^{2. Cor. 11.}
^{Rom. 13.}
^{1. Tim. 5.}
^{CAP. X.}

B species in castigatione victus, potest iam de inferioribus quoque abstinentiæ operationibus præiudicare, vt & ipsis pro modo vtilibus aut necessarijs. Nam exceptio eduliorum quorundam ⁵⁰ portio-
⁵¹ nale ieiunium est. Inspiciamus igitur & xerophagiarum nouitatem aut vanitatem, si non & in his tam antiquissimæ quàm æffacissimæ religionis operatio est. Redeo ad Danielelem & fratres eius leguminum pabulum & aquæ potum ⁵² ferculis & ænophoris regijs præferentes, atque exinde formosiores, ne qui de specie quoque corpusculi metuat, ceterum spiritu insuper cultos. Dedit enim Deus adulescentulis scientiam & intelligentiam in omni litteratura, & Danieli in omni verbo, & in somnijs, & in omni sophia, qua hoc ipsum quoque saperet, quibus modis de Deo impetraretur agnitio sacramentorum. ⁵³ Anno denique tertio Cyri regis Persarum cum in recogitatum incidisset visionis, aliam formam humiliationis prospexit. In illis, inquit, diebus ego Daniel eram lugens per tres hebdomadas, panem suauem non edi, caro & vinum non introierunt in os meum. oleo vnctus non sum, donec consummarentur tres hebdomades, quibus transactis angelus emissus est taliter alloquens: Daniel, homo es miserabilis, ne timueris, quoniam ex die prima qua dedisti animam tuam recogitatu & humiliationi coram Deo, exauditum est verbum tuum, & ego introiui verbo tuo. Ita xerophagiarum misratio & humiliatio metum expellunt, & aures Dei aduertunt, & occultorum compotes faciunt. Reuertor etiam ad Heliam, cum corui illum pane & carne saturare consueissent; cur postmodum ⁵⁴ apud Bersabee Iudææ excitato ei de somno quidam ille angelus si-
⁵⁵ ne dubio panem solum & aquam obtulit? defecerant corui qui cum liberaliùs pascere, an difficile angelo fuerat aliquem alicundè de conuiuio regis ministrum cum instructissimo ferculo raptum ad Heliam transferre? sicut Daniel in lacum leonum esurienti prandium metentium exhibitum est, sed constitui oportebat exemplum docens in tempore pressuræ, & persecutionis, & cuiuscunque circunstantiæ, xerophagijs esse viuendum. Tali victu David exomologesi suam expressit, cinerem quidem edens velut panem, id est, panem velut cinerem aridum & sordidum, potum verò fletu miscens, vtique pro vino. Habet enim & abstinentia vini suos titulos, quæ & Samuëlem Deo vouerat, & Aaronem consecrarat. ⁵⁶ Nam de Samuële mater: Et vinum, inquit, & ebriamen non biber: talis enim & ipsa Deum orabat. Et Dominus ad Aaron, Vinum & siceram non bibetis, ⁵⁷ tu & filij tui post te, si quando ingrediemini tabernaculum, vel ascendetis ad altare, & non moriemini. Adeo morientur qui non sobrii in Ecclesia ministraverint. Sic & Israël proximo exprobrat: & Et potum dabatis sanctificatis meis vinum. Et hæc autem strictura potus xerophagiæ portio est, quanquam ubi abstinentia vini aut à Deo exigitur, ⁵⁸ aut ab homine vouetur, illic intelligatur etiam pabuli pressura formam præstruens Potui. Qualis enim esus, talis & potus verisimile non est, vt quis dimidiam gulam Deo imolet, aquis sobrius & cibis ebrius. An autem & Apostolus xerophagias norit, qui maiora celebrauerat, sitim & famem & multa ieiunia; qui ebrietates & comestationes recusauerat; vel de discipulo Timotheo argumenti satis est: quem propter stomachum & assiduas imbecillitates monico vino monens vt, quo ille non ex institutione, sed ex deuotione abstinebat, ceterum stomacho magis consuetudo prodesset, hoc ipso abstinentiam vini dignam Deo suasit, quam ex necessitate dissuasit. [⁵⁹ Equè stationes nostras, vt indignas, quasdam verò & in serum constitutas, nouitatis nomine incusant, hoc quoque munus & ex arbitrio obeundum esse dicentes, ⁶⁰

& non ultra nonam detinendum, de suo scilicet more. Sed quod pertineat ad interdictionis qua-
 stionem, semel pro omnibus causis respondebo. Nunc ad proprium huius speciei articulum de mo-
 do temporis dico, de ipsis prius expostulandum, unde hanc formam nona dirimendis stationibus
 praescribant. ⁶⁰ Si, quia Petrus & quia cum eo, ad horam nonam orationis templum introgressi legun-
 tur, quis mihi probabit illos ea die statione functos ut horam nonam ad clausulam & expunctionem
 stationis interpreteretur. Atqui facilius inuenias Petrum hora sexta capiendi cibi causa prius in superio-
 ra ad orandum ascendisse, quo magis sexta diei finiri officio huic possit, quae illud absolutura post oratio-
 nem videbatur. Porro cum ⁶¹ in eodem commentario Lucae, & tertia hora orationis demonstratur,
 sub qua Spiritu sancto initiati pro ebrijs habebantur; & sexta qua Petrus ascendit in superiora; & no-
 na qua templum sunt introgressi, cur non intelligamus salua plane indifferentia semper & ubique &
 omni tempore orandum: tamen tres istas horas, ut insigniores in rebus humanis quae diem distribuunt,
 quae negotia distinguunt, quae publice resonant, ita & solenniores fuisse in orationibus diuinis:
 quod etiam suadet Danielis quoque argumentum ter die orantis, utique per aliquarum horarum
 exceptionem, non aliarum autem quam insigniorum exinde Apostolicarum, tertiae, sextae, nonae.
 Hinc itaque & Petrum dicam ex vetere potius usu nonam obseruasse, tertio orantem supremae ora-
 tionis munere. Haec autem propter illos, qui se putant ex forma Petri agere, quam, ignorant, non
 quasi respuamus nonam, cui & ⁶² quarta sabbati & sexta plurimum fungimur: sed quia ⁶³ eorum quae
 ex traditione obseruantur, tanto magis dignam rationem afferre debemus, quanto carent
 scripturae auctoritate, donec aliquo coelesti charismate, aut confirmentur, aut corrigantur. ⁶⁴ Et si
 qua, inquit, ignoratis, Dominus vobis reuelabit. Itaque seposito confirmatore omnium istorum Paraclero
 duce vniuersae veritatis, an dignior apud nos ratio afferatur in nonam obseruandi require, ut etiam Pe-
 tro ea ratio deputanda sit, si statione tunc functus est. Venit enim de exitu Domini, quem etsi semper
 commemorari oportet sine differentia horarum, impressius tamen cum eis secundum ipsum stationis vo-
 cabulum addiscimus. ⁶⁵ Nam & milites nunquam immemores sacramenti, magis stationibus parent.
 Itaque in eam usque horam celebranda pressura est, in qua a sexta contenebratus orbis defuncto Do-
 mino lugubre fecit officium, ut tunc & nos reuertamur ad iocunditatem, cum & mundus recepit cla-
 ritatem. Hoc si magis ad religionem sapit Christianam, dum magis Christi gloriam celebrat, possum
 aequè serae stationis ex eodem rei ordine statum figere, ut ieiunemus ad serum; expectantes tempus
 Dominicae sepulturae, cum Ioseph postulatam detulit corpus & condidit. Inde & irreligiosum
 est ante famulorum carnem refrigerare quam domini. Sed hoc ex argumentationum prouocatione
 commiserim, coniecturis & tamen puto fidelioribus percipiens. Videamus an aliquid tale nobis de
 vetustatibus quoque patrocinetur. In Exodo habitus ille Moyse aduersus Amalech orationibus pra-
 liantis usque in occasum perseuerans, nonne statio fuit sera? Iesum Naue debellantem Amorrhaeos
 prandisse illa die existimamus, ⁶⁶ qua ipsis elementis stationem imperauit: stetit sol in Gabaon, &
 luna in Aialon: stetit sol & luna in statione, donec ultus est populus de inimicis suis, & stetit sol in
 medio caelo, & non accedebat in occasum, & in finem diei vnus. Non fuit dies talis retrò & in no-
 uissimo, utique tam prolixus, ut, inquit, exaudiret Deus hominem, parem scilicet solis, instan-
 tem tandiu in officio, stationem etiam sera longiorem. Certè Saul & ipse in praelio constitutus
 manifestè munus istud indixit, Meledictus homo qui ederit panem ad vespertam usque dum vl-
 ciscar de inimico meo; & non gustauit totus populus eius, ⁶⁷ & tota terra non prandebat. Tan-
 tam autem Deus praestitit auctoritatem edicto stationis illius, ut Jonathan filius Saulis, quan-
 quam ignarus ieiunationis in serum definitae gustum mellis admiserat, & forte mox de delicto sit tra-
 ductus, & vix per precem populi periculo exemptus: gula enim enim licet simplicis reus fuerat. ⁶⁸
 Sed & Daniel, anno primo regis Darij, cum ieiunus in sacco & cinere ex mologesin Deo ageret, Et
 adhuc, inquit, loquente me in oratione, ecce vir quem videram in somnis initio, velociter volans
 appropinquauit mihi quasi hora vespertini sacrificij. Haec erit statio sera, quae ad vespertam ieiunans pin-
 guiore orationem Deo immolat. [⁶⁹ Omnia autè ista credo ignota eis qui ad nostra turbantur, aut sola
 forsitan lectione, non etiam intentione comperta, secundum maiorem vim imperitorum apud glorio-
 sissimam scilicet multitudinem Psychicorum. Propterea per singulas direximus species ieiunatio-
 num, xerophagiarum, stationum, ut dum recensemus secundum vtriusque Testamenti paraturam,
 quantum proficiant recusati vel recisi vel retardati pabuli officia, eos retundamus qui haec velut vacan-
 tia infirmant. Item dum pariter ostendimus, quo semper in ordine fuerint religionis, eos reuincamus
 qui haec ut noua accusant: nec nouum enim quod semper, nec vacuum quod vtile. Sed & illud
 in medio est; quaedam ex his officijs à Deo homini imperata legem constituisse, quaedam ab homi-
 ne Deo oblata votum expunxisse: tamen & ⁷⁰ votum, cum à Deo acceptatum est, legem in poste-
 rum facit per auctoritatem acceptatoris: exinde enim faciendum mandauit qui factum comprobauit
⁷¹ Itaque & hinc in alia specie altercatio diuersae partis obducitur, cum dicunt, aut pseudoprophe-
 tia est, si spiritalis vox solennia ista constituit, aut haereticis si humana praesumptio adinuenit. Eam enim
 formam reprehendentes quae & vetera decucurrerunt, & ex ea retorquentes quae & aduersarij ve-
 terum aduersus illa poterunt retractare, aut & illa recusare, debebunt exerta ista suscipere
 necessariè,

A necessariè, maximè cum & ista à quocunque institutore sunt siue spiritali, siue tantum fideli, eidem Deo curant cui & vetera. indubitè enim & hæresis & pseudopropheta diuinitatis diuersitate iudicabuntur apud nos omnes vnici Dei creatoris & Christi eius antistites. adeoque indifferenter hanc partem defendo, illi offerens in quo velint gradum figere. Spiritus diaboli est, dicis o Psychice, & quomodo Dei nostri officia indicit? nec alij offerenda quam Deo nostro? Aut contende diabolum cum Deo fauere nostro, aut Satanæ Paracletus habeatur. Sed hominum Antichristum adfirmas; 72 hoc enim vocantur hæretici nomine penes Ioannem. Et quomodo quisquis ille est in Christo nostro, hæc erga Dominum nostrum officia disposuit, cum & Antichristi erga Deum aduersum nostrum processerint Christum? Quo itaque putas laterum confirmatum apud nos spiritum, cum imperat, an cum probat quæ Deus noster & imperauit semper & probauit? Sed rursus palos terminales figitis Deo, sicut de gratia, ita de disciplina, sicut de charismatibus, ita & de solenni-
bus, vt proinde officia cessauerint, quemadmodum & beneficia eius, atque ita negetis vsque adhuc eum munia imponere, quia & hic Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem: superest vt totum auferatis quantum in vobis tam otiosum. [73] Iam enim & in ista specie ditati saturatique regnatis, non delicta inculantes quæ ieiunijs elimentur, nec reuelationum scientia indigentes quæ xerophagijs extorqueantur, nec bella propria metuentes quæ stationibus discutiantur. 74 Vt ab Ioanne Paracletus obmutuisset, ipsi nobis Prophetæ in hanc maximè causam extitissent: iam non dico ad exorandam Dei iram, nec ad impetrandam tutelam eius aut gratiam, sed ad præmuniendam per nosmetipsos nouissimorum temporum conditionem, 75 indicentes omnem ταπεινοφροσύνην, cum carcer ediscendus, & fames ac sitis excercenda, & tam inedia quam anxij victus tolerantia usurpanda sit, vt in carcerem talis introeat Christianus, qualis inde prodisset, non pœnam illic passurus, sed disciplinam, nec seculi tormenta, sed sua officia, eoque fidentior processurus ad certamen è custodia abusus nihil habens carnis, sic vt nec habeant tormenta materiam, cum sola & arida sit cute loratus, & contra ungulas corneus, præmisso iam sanguinis succo tanquam animæ impedimentis, properante iam & ipsa quæ iam sæpè ieiunans mortem de proximo norit. Planè vestrum est in carceribus popinas exhibere martyribus incertis, ne consuetudinem quærant, ne tædeat vitæ, ne noua abstinentiæ disciplina scandalizentur, quam nec ille 76 Præstinus vester non Christianus martyr attigerat; quem & facultate custodiæ liberæ aliquamdiu factum omnibus balneis quasi baptisma-
te melioribus, & omnibus luxuriæ secessibus quasi Ecclesiæ secretioribus, & omnibus vitæ istius illecebris quasi æternæ dignioribus, hoc puto oblegatum ne mori vellet, postremo ipso tribunalis die luce summa condito mero tanquam antidoto præmedicatum, ita encruastis, vt paucis ungulis titillatus hoc enim ebrietas sentiebat, quem Dominum confiteretur, interroganti Præsidi respondere non potuerit amplius. atque ita de hoc iam extortus, cum singultus & ructus solos haberet, in ipsa negatione digessit. ideo sobrietatis disciplinam qui prædicant pseudoprophetæ, ideo hæretici qui obseruant. Quid ergo cessatis Paracletum, quem in Montano negatis, in Apitio credere? [77] Præscribitis constituta esse solennia huic fidei scripturis vel traditione maiorum, nihilque obseruationis amplius adijciendum ob illicitum innouationis. state in isto gradu si potestis. Ecce enim conuenio vos & 78 præter Pascha ieiunantes, citra illos dies, quibus ablatum est sponsum; & stationum
femiieiunia interponentes, & vos interdum pane & aqua victitantes vt cuique visum est: denique respondetis hæc ex arbitrio agenda, non ex imperio. Mouistis igitur gradum excedendo traditionem, cum quæ non sint constituta obitis. Quale est autem, vt tuo arbitrio permittas, quod imperio Dei non das? plus humanæ licebit voluntati quam diuinæ potestati? Ego me seculo non Deo liberum memini: sic meum est vltro officium facere Domino, sic indicare illius est: non tantum obsequi ei debeo, sed & adulari? illud enim imperio eius, hoc arbitrio meo præsto. 79 Benè autem, quod & Episcopi vniuersæ plebi mandare ieiunia assolent, non dico de industria stipium conferendarum, vt vestræ captura est, sed interdum & ex aliqua sollicitudinis Ecclesiasticæ causa. Itaque si & ex hominis edicto, & in vnum omnes ταπεινοφροσύνην agitis, quomodo in nobis ipsam quoque vnitatem ieiunationum & xerophagiarum & stationum denotatis? nisi fortè in senatus consulta & in principum mandata coitionibus opposita delinquimus. Spiritus sanctus quum in quibus vellet terris, & per quos vellet prædicaret, ex prouidentia imminentium, siue Ecclesiasticarum tentationum, siue mundalium plagarum, quæ paracletus, id est aduocatus, ad exorandum iudicem, huiusmodi officiorum remedia mandabat, puta nunc ad excercendam sobrietatis & abstinentiæ disciplinam: hunc qui recipimus, necessariò etiam quæ tunc constituit obseruamus. Aspice ad Iudaicos fastos, & inuenies nihil nouum, si quæ patribus sunt præcepta, omnis deinceps posteritas hæreditaria religione custodit. 80 Aguntur præcepta per Græcias illas certis in locis concilia ex vniuersis Ecclesijs, per quæ & altiora quæque in commune tractantur, & ipsa repræsentatio totius nominis Christiani magna veneratione celebratur. Et hoc quàm dignum fide auspicante congregari vndique ad Christum. Vide quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum; hoc tu psallere non facile nosti, nisi quo tempore cum compluribus cœnas. 81 Conuentus autem illi stationibus prius & ieiunationibus operati; dolere cum dolentibus, & ita demum congaudere gaudentibus norunt. Si &

1. Ioan. 2.

Math. II.
CA. XII.

C. XIII.

Math. 9.

Psal. 122.

Rom. 12.

ista solennia, quibus tunc præsens patrocinator est sermo nos quoque in diuersis prouincijs fungimur in spiritu inuicem repræsentati, lex est sacramenti. [⁸² Horum igitur tempora obseruantes & dies & menses & annos, Galaticamur planè, si Iudaicarum ceremoniarum, si legalium solennitatum obseruantes sumus: illas enim Apostolus dedocet, compescens veteris Testamenti in Christo sepulti perseverantiâ, noui sistens. ⁸³ Quòd si noua conditio & in Christo sepulti perseverant, iam noua & solennia esse debebunt, aut si omnem in totum deuotionem temporum & dierum & mensium & annorum erasit Apostolus, ⁸⁴ cur Pascha celebramus annuo circulo in mense primo? ⁸⁵ cur quinquaginta exinde diebus in omni exultatione decurrimus? ⁸⁶ cur stationibus quartam & sextam sabbati dicamus, & ⁸⁷ ieiunij Parascheuen? quanquam vos etiam sabbatum, si quando continuatis, nunquam nisi in Pascha ieiunandum secundum rationem alibi redditam. ⁸⁸ nobis certè omnis dies etiam vulgata consecratione celebratur. Nec ergo apud Apostolum differentiar ratio distinguente noua & vetera. Sed & hinc inæqualitas vestra ridebitur, cum vetustatum formam nobis exprobratis, in qua causam nouitatis accusatis. [⁸⁹ Reprobat etiam illos qui iubeant cibis abstinere, sed de prouidentia spiritus sanctus, prædamnans iam hæreticos perpetuam abstinentiam præcepturos ad destruenda & despicienda opera creatoris: quales inueniam apud Marcionem, apud Tatianum, apud Iouem hodiernum de Pythagora hæreticum, non apud Paracletum. Quantula est enim apud nos interdictio ciborum? ⁹⁰ duas in anno hebdomadas xerophagiarum, nec totas, ⁹¹ exceptis scilicet sabbatis & dominicis offerimus Deo, abstinentes ab eis quæ non reijcimus, sed differimus. ⁹² Atquin ad Romanos scribens, vos nunc compungit retractatores huius officij, Ne propter pabulum solueritis, inquit, opus Dei, quod opus? de quo ait, Bonum est carnem non edere, & vinum non potare. Nam qui in istis seruit, placabilis & propitiabilis Deo nostro est. Quidam credit omnia manducanda esse, quidam autem infirmus olera vescitur, qui manducat ne nullificet non manducantem. Tu quis es qui alienum seruum iudicas? Et qui manducat, & qui non manducat, Deo agit gratias. Cum autem humano arbitrio vetet controuersiam fieri, quanto magis diuino. Ita sciebat quosdam castigatores & interdictores victus incusare, qui ex fastidio, non qui ex officio abstinere: probare verò qui in honorem, non qui in conuiuium creatoris. ⁹³ Et si clauis macelli tibi tradidit, permittens elui omnia ad constituendum idolothytorum exceptionem, non tamen in macello regnum Dei inclusit. Nec enim, inquit, esus aut potus est Dei regnum; &: Esca nos Deo non commendat: non vt de arida dictum putes, sed potius de vncta & accurata. Siquidem subiiciens, nec si manducauerimus abundabimus, nec si non manducauerimus deficiemus: tibi magis insonat qui abundare te existimas si edas, & deficere si non edas, & ideo ista detrahas. ⁹⁴ Dominum quoque quàm indignè ad tuam libidinem interpretaris passim manducantem & bibentem. sed puto quòd etiam ieiunarit; qui beatos non saturatos, sed esurientes & sitientes pronuntiâr; qui escam profitebatur non quam discipuli existimâr, sed paterni operis perfectionem; docens operari escam quæ permanet in vitam æternam; in ordinaria etiam oratione panem mandans postulandum, non & Attalicâs. ⁹⁵ Sic & Esaias non negauit Deum elegisse ieiunium, sed quale non elegerit enumerauit. In diebus enim, inquit, ieiuniorum vestrorum inueniuntur voluntates vestræ, & omnes subiectos vobis succutitis, aut ad conuiuia & lites ieiunatis & cæditis pugnis. non tale ieiunium ego elegi, sed quale subiecit, & subiiciendo non abstulit, sed confirmauit. [⁹⁶ Nam & si mauult opera iustitiæ, non tamen sine sacrificio, quod est anima conflictata ieiunijs, ille certè Deus, cui nec populus incontinens gulæ placuit, nec sacerdos nec Prophetes. ⁹⁷ Manent adhuc monumenta concupiscentiæ, vbi sepultus est populus carnis auarissimus vsque ad cholera ortygometra cruditando. Eliditur pro templi foribus senior Heli, filij eius in acie ruunt, nurus expirat in partu: hanc enim meruerat à Deo plagam domus impudens sacrificiorum carnalium defraudatrix. Sameas homo Dei cum exitum prophetasset idololatriæ introductæ à rege Hieroboâ, post manum eius regis arefactam & statim restitutâ, post altare diffusum, ob hæc signa & satisfactione inuitatus à rege planè excusauit. Prohibitus enim à Deo fuerat, illic cibum in totum attingere; ⁹⁸ sed ab alio mox sene mentito Prophetiam temerè pastus, secundum verbum Dei ibidem factum super mensam, non est in paternis sepultus; leonis enim in via occurso postratus, & apud externos conditus, pœnam deserti ieiunij luit. Hæc erunt exempla & populo ⁹⁹ & Episcopis, etiam spiritualibus, si quam incontinentiam gulæ admiserint. Sed nec apud inferos admonitio cessauit, vbi in diuite quidem conuiuia cruciantur, in paupere verò ieiunia recreantur, habentia præceptores Moysen & Prophetas, nam & Iohel exclamauit, ¹⁰⁰ Sancite ieiunium, & prædicare curationem; prospiciens iam & tunc & alios Apostolos & Prophetas sancituros ieiunium, & prædicaturos officia curantia Deum: vnde & qui in idolis comendis, & in hac re ornandis, & ad singulas horas salutandis adulantur, curationem facere dicuntur. Sed & omnem ¹⁰¹ πεινοφρόνησιν ethnici agnoscunt; cum stupet cœlum & aret annus, nudipedalia denuntiantur, magistratus purpuras ponunt, fasces retrò auertunt, precem indignant, hostiam instaurant. Apud quasdam verò colonias præterea annuo ritu saccis velati, & cinere conspersi idolis suis inuidiam supplicem obijciuntur balnea & tabernacula in nonam vsque cluduntur. Vnus in publico ignis apud aras, aquæ nec in lancibus, ¹⁰² Niniuiticum credo iustitium. ¹⁰³ Iudaicum certè ieiunium vbique celebratur, cum omissis templis per omne litus quocunque in aperto aliquando iam precem ad cœlum mittunt:

tunt: & licet cultu & ornatu mœoris munus infament, tamen fidem abſtinentiæ affectant, & ſtellæ auctoritatem demorantis ſuſpirant. Sed benè quòd in noſtris xerophagijs blaſphemias ingerens, ¹⁰⁴ Caſto Iſidis & Cybeles eas adæquas; admitto teſtimonialem comparationem. Hinc diuina conſtabit, quam diabolus diuinorum æmulator imitatur. Ex veritate mendacium ſtruitur, ex religione ſuperſtitio compingitur, hinc tu eo irreligioſior, quanto ethnicus paratior. Ille denique Deo idolo gulam ſuam maſtat, tu Deo non vis. Deus enim tibi venter eſt, & pulmo templum, & aqualiculus altare, & ſacerdos cocus, & ſanctus Spiritus nidor, & condimenta chariſmata, & ructus Prophetia ventus eſt. ¹⁰⁵ Vera ſi velimus dicere, tu qui tantum gulæ indulges, & meritò te priorem iactitas, ¹⁰⁶ ſemper agnoſco ſapere Eſau venatorem ferarum, ita paſſim indagandis turdis ſtudes ita de campo laxiſſimæ diſciplinæ tuæ venis, ita ſpiritu deficiſ: ſi tibi lenticulam deſruto inruſatam obtulero, ſtatim totos primatus tuos vendes: apud te agape in caccabis feruet, fides in culinis calet, ſpes in ferculis iacet. Sed maior his eſt agape, quia per hanc aduſcentes tui cum ſororibus dormiunt, appendices ſcilicet gulæ laſciuia atque luxuria eſt. Quam ſocietatem & Apoſtolus ſciens, cum præmiſiſſet non in ebrietatibus nec in comeſſationibus, adiunxit, nec in cubilibus & libidinibus. ad elogium gulæ tuæ pertinet, quòd duplex apud te præſidentibus honor binis partibus deputatur; cum Apoſtolus duplicem honorem dederit, vt & fratribus & præpoſitis. Qui ſanctior inter vos, niſi conuiuandi frequentior, niſi obſonandi pollucibilior, niſi calicibus inſtructior. meritò homines ſolius animæ & carnis ſpiritualia recuſatis talibus ſi placerent Prophetæ, mei non erant. Cur ergo non conſtanter prædicatis; Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Sicuti nos non dubitamus exerte mandare, Ieiunemus fratres & ſorores, ne forte cras moriamur. Palàm diſciplinam noſtras vindicemus. nos certum ſumus; eos qui in carne ſunt, Deo placere non poſſe, non vtiq; ſubſtantia carnis, ſed in cura, ſed in affectione, ſed in operatione, ſed in voluntate. Macies non diſplicet nobis; neque enim ad pondus Deus carnem tribuit, ſicut nec ſpiritum ad menſuram. faciliùs ſi forte per Anguſtam ſalutis ianuam introibit caro exilior, citiùs reſuſcitabitur caro leuior, diutiùs in ſepultura durabit caro aridior. ¹⁰⁷ Saginentur pugiles & pictæ Olympici: illis ambirio corporis competit quibus & vires neceſſariæ, & tamen illi quoque xerophagijs inualeſcunt: ſed noſtra alia robora aliæque vires, ſicut & alia certamina; quibus non eſt luctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus mundi poteſtates, aduerſus ſpiritualia malitiæ, aduerſus hæc non carne & ſanguine, ſed fide & ſpiritu robuſto oportet adſistere. Ceterùm ſaginatior Chriſtianus vſis & leonibus forte, quàm Deo erit neceſſarius, niſi quòd & aduerſus beſtias maciem exercere debet.

C. XVII.

Rom. 13.

1. Tim. 5.

1. Cor. 16.

Rom. 8.

Ephes. 6.

ADNOTATIONES IACOBI PAMELII IN LIBRVM DE IEIUNIIS.

1. DE IEIUNIIS.] Ita legendum huius libri titulum, pro eo quierat: DE IEIUNIO; patet, non modo ex B. Hieron. & Nicephoro, ſed ipſo Auctore, qui penè toto hoc libro Ieiunia plurali uſurpat numero. Deinde non in hoc conſiſtebat Montani atque adeo eius affecta Tertulliani hæreſis, quòd ieiunio uſerentur, ſed quòd duas Xerophagiarum hebdomadas (ſicuti inſrâ Auctor c. 15.) ſiue tres (B. Hieronymo teſte, de erroribus Montani, Epistoſa ad Marcellam) Quadrageſimas obſeruarent, de quo inſrâ latius.

2. ADVERSVS PSYCHICOS, &c.] Non ſolum toto hoc libro, ubi ex profeſſo aduerſus Psychicos agere ſe proſtitetur, ſed & alibi frequenter hæc Orthodoxorum appellatio Auctori uſitata eſt, poſtquam Montano ſauere cœpit. Sic dixit Tom. 3. lib. 4. adu. Marc. c. 22. de quo inter nos & Psychicos quaſtio eſt, & lib. adu. Praxeas ca. 1. & manet chirographum apud Psychicos, apud quos tunc res geſta eſt. exinde ſilentium. Et nos quidem poſtea agnitio Paracleti atque deſenſio diſiunxit à Psychicis. Item ſuprà lib. de Monogamia, cap. 1. hæretici nuptias auferunt, Psychici ingerunt; ac neque licentia defendenda, quia Psychica, & Psychicis non recipientibus ſpiritum, item capite 11. Hæc Psychici volunt, ac licet nec hoc Psychici curent; denique cap. 16. iam nec Psychicus, quia non de afflatu Dei Psychicus, Inſrâ quoque lib. de Pudicitia cap. 1. Erit igitur & hic aduerſus Psychicos titulus, & cap. 6. ſi volunt Psychici, & cap. 10. Sed hoc volunt Psychici item c. 16. iam & Psychicis uſerſis deniq; c. 21. ad Eccleſiam, & quidem tuam Psychice. Ita enim cum Gelenio ubique legimus, & partim cum MS. 3. Vati-

can. cod. tum hoc libro frequentiffimè, tum alibi, pro eo quod Rhenan. Phyiſicis ubique ſubſtituerat ex Gorſienſi codice, quum tamen ſateatur Paterniacenſem illud legiſſe. Adnotat quidem ille eundem ſenſum, ſiue Phyiſicos, legas, id eſt naturam ſequentes corruptam, quæ caſtitatem, ieiunium, tormenta fugit & abhorret; ſiue Psychicos, id eſt animales, iuxta illud. 1. Cor. 2. *ἡ ψυχὴ δὲ ἀνθρώπου ὡς ὁ χοῖρος τὰ τῶν πνεύματων τῶν θεῶν*, id eſt: animalis autem homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei; ubi animalis Apoſtolo appellatur, qui animi ſui affectus ſequitur Verum illam eſſe veram lectionem Auctoris patet, tum ex lib. de Monog. ca. 1. ubi Psychicis opponit: ſpirituales, tum ex eo quod hic mox ſequitur cap. 1. Agnoſco igitur animale fidem, & c. illi opponens: ſpiritualem diſciplinam. Pro quo etiam facit quod ſuprà Tom. 3. lib. adu. Valent. cap. 17. & 18. ubi inter tria qua commemorat, ex eorum ſententia ſubſtantiarum genera orta ex Achamoſi, conſtituit *ψυχικόν*, id eſt: animale, & rurſum cap. 25. & 29. *ψυχικόν* inter quatuor hominum genera denique & Chriſtum *ψυχικόν*, cap. 27. imitatus ſibi per omnia B. Irenæum lib. 1. cap. 1. ſi. ut eodem etiam ſequitur Epiphani. in Valentiniſanis. Porro ad intellectum auctoris facit quod præterea rectè adnotauit Rhenan. ad lib. aduerſ. Praxeas in hæc verba: Non poſſum autem diuina quos innuat hoc vocabulo, niſi forte Orthodoxos nolentes commentitiam Montani Prophetiam recipere. Enimvero conſtat Montanum in ſua conſcripta Prophetia damnaſſe ſecundas nuptias (ſic corrigimus quod minus ille dixit) exegiffe plures Quadrageſimas, exegiffe martyria, prohibuiſſe fugam in perſecutione. Quorum primum quum concedat Apoſtolus 1. Cor. 7. altera verò duo niſquam præcepta ſint, tertium non interdicitum

legatur vel à Christo, vel ab Apostolis; merito falsum Montani dogma damnauit Ecclesia. Et Tertullianus, nullo studio castitatis, abstinentie & martyrii, nouam illam Prophetiam complexus est, nec iam ab Ecclesia damnatam detestatus, quæ res illi merito odium concitauit. Vnde Prophetiam Montanicam respuentes Psychicos, id est animales vocat, ac si carnales dicat; tamquam nouum spiritum Paracletum Montanicum agnoscentes Spirituales fuerint, scilicet.

CAP. I.

3. Mirarer Psychicos istos, &c.] Titulum huic capiti imposuimus: Delibri huius argumento. Suppleuimus uero uocem; istos, ex cod. Anglico MS.

4. Specta corpus & una regio est, &c.] Istud ad verbum (ut ante me adnotauit Latinus) transscriptum est B. Hieronymus Comment. in cap. 1. Epist. ad Titum. Quod uero lib. 1. aduers. Iouin. B. Hieronymus citat illud Comici: Sine Cerere & Baccho friget Venus; pertinet ad id quod hic premititur: monstrum haberetur libido sine gula: Sunt autem uoces Tertullianica, multiuorantia, & multinubentia, ac æmulam, pro contrariam.

5. gulæ frenos induentem, &c.] Sic legimus ex coniectura Dn. Harrisi; pro: imbuentem, qui adlegat simile illud infra li. de Pudicit. cap. 17. ut quisque ex consensione vincula induit; & quod magis ad institutum facit ex lib. 2. adu. Marc. illud, cap. 18. Consilium exercendæ continentie intellige, & frenos impositos illi gulæ agnosce. Suppleuimus uero ex Anglico MS. cod. pudet & iam.

6. botuli, &c.] De his citat Latinus Gellium lib. 16. c. 7. Fessio botulus genus est farciminis, propter conexiorem, à bolis sic appellatum. Quam significationem indicat Auctor supra Apol. capite 9. quum dicit; botulos etiam cruore distentos admoctis.

7. Hi Paracletos, &c.] De quo Paracletos loquatur, indicat uerbis sequentibus, quibus frustra excusare nititur Montanum & Priscillam & Maximillam; quas oppugnat, & ipsum quoque illorum Paracletum supra Tom. 3. lib. de Præscript. adu. haret. cap. 52. haret. 21. num. 327. Certe ibidem etiam uidere est, quod alium Deum & alium Christum prædicauerint Montanistæ qui iuxta Eschinem dicebantur (ut potè qui dicerent ipsum Christum esse Patrem & Filium, quod ijs omnibus adscribit B. Hieron. Epist. 54. ad Marcell. de Montani erroribus. Atqui quum ibidem rectè scribat eos in fidei regula errare; falsum est etiam quod hic addit Auctor: quod nec aliquam fidei aut spei regulam euertant, ut potè quum uel ipse Auctor Trinitatem personarum latissime prosequatur ex regula fidei, lib. adu. Præscian.

8. De modo quidem nubendi, &c.] Haud dubiè adludit ad librum præcedentem, qui continet MONOGAMIE DEFENSIONEM.

9. Arguunt nos quod ieiunia propria custodiamus, &c.] In hoc quidem uerum dicit, quod arguerentur Montanistæ de proprijs ieiunijs, ut potè duabus aut tribus Quadragesimis, sicut infra latius cap. 15. uerum calumniatur, dum initio huius cap. dixit: Orthodoxos odisse ieiunia, & cap. sequ. quod sit indifferenter ieiunandum ex arbitrio. Atqui ad hæc ieiunia pertinet quod præmissi: per nullas interdum elcas, & quod ca. sequ. legitur: sublatis cibi.

10. Quod stationes plerumque in uesperam producamus, &c.] Quod stationes Auctori sint certorum dierum uel temporum statæ ieiunia, supra latè ostendimus Tom. 2. lib. de Oratione cap. 14. n. 58. maxime ex Hieron. & adrigimus l. de Anima ca. 48. nu. 548. Id ipsum confirmatur ex infra scriptis Auctoris uerbis. Primum cap. 2. quum dicit: proinde nec stationum, quæ & ipsæ suos quidem dies habeant quartæ & sextæ feræ, ac cap. 10. quis mihi probabit, illos ea die statione functos, &c. & maxime cap. 14. quum stationes indicat à ieiunijs uoluntarijs distinguens dicit: cur stationibus quartam & sextam sabbati dicamus, & ieiunijs Parasceuen? Atqui etiam calumniari Auctorem Orthodoxos, dum sese ab illis argui dicit, quod in uesperam stationes producant;

infra ostendimus dicto cap. 10. Huc uero pertinet quod præmissi: lerat elcas, & quod infra. sequ. legitur: demorati cibi.

11. quod etiam Xerophagias obseruemus, &c.] Quid per Xerophagias intelligat, significat his uerbis sequentibus: licantes cibum ab omni carne & omni iurulentia & uuidioribus quibusque pomis, ne quid uinositatis uel edamus, uel potemus. Sic enim etiam castigauit Latinus, pro: nec quid. Et rectè. Ξεροφαγίαν enim est cibis crudioribus uti, & eadem significatione Ξεροφαγία usurpatur ab Epiphano in Epit. cathol. & Apost. fidei. Atqui etiam in isto calumniam Orthodoxos impingere Auctorem infra probabimus, ubi de his ex professo tractat. 9. Huc uero pertinet quod præmissum est: aridas elcas, & quod postea cap. sequ. legitur: diminuti cibi.

12. lauacri quoque abstinentiam, &c.] Etiam in hoc calumniatur Orthodoxos, quasi illi balnearum abstinentiam tempore penitentiae improbarint, atque adeo & in Quadragesima, quum ipse Auctor adhuc Orthodoxos supra Tom. 2. cap. 9. lib. de Penitentia, inter Actus Exomologeseos enumeret: sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, usque adeo ut B. Cyprian. lib. de Laps. dicere non sit ueritus: Hoc crimini eius & malis deerat, ut ad balneas pergeret.

13. dum quaua ex parte anathema audiamus, &c.] Sic legimus ex Angl. cod. MS. pro: quaque. Atqui uides etiam hinc, uisatum fuisse in primitiua Ecclesia Anathema in hereticos, iuxta illud Apostoli Tit. 3. Hæreticum post unam correctionem deuita, de quo uide supra Adnotationes nostras lib. de Præscript. aduers. haret. ca. 16. num. 103. & latius librum nostrum quem propediem Deo fauente in lucem edemus, de non admittendis duabus Religionibus in una Repub. Præterea hinc mihi colligere uideor, quod etiam ipse Tertullianus, quum hac adsereret, anathema audierit, de quo in uita eius latius.

CAP. II.

14. Nam quod ad ieiunia pertineat, &c.] Inscriptionem huic capiti fecimus: De obiectionibus aduersus ieiunia; quæ ipse quum sint eadem quas nobis heretici etiam hodierni obijciunt ipsarum solutio, quam habet Auctor infra hoc eodem libro, etiam contra ipsos faciet; maxime quum easdem penè omnes à Ioviniano hæretico sibi obiectas B. Hieron. iisdem penè uerbis, quibus Auctor dissoluit, sicut suis quibusque locis adnotabimus.

15. ut quum in Leuitico, &c.] Non ad uerbum, sed omiſſis aliquot uerbis locus iste (Leuit. 23. potius quàm 16.) citatur, tum ab Auctore, tum à B. Hieron. sed alio fine, hic enim citat ad confirmationem ieiunij; Auctor autem adfert ex persona Orthodoxorum qui inde colligebant certos dies ieiuniorum à Deo constitutos, & proinde etiam certos ab Ecclesia, non à priuatis quibusque, constitutos debere; tum quod nihil haberet quod responderet Auctor, tacitè & ex proposito infra non adiegit.

16. Certè in Euangelio, &c.] Infra latius capite 13. De diebus ieiunij determinatis, in quibus ablatus est sponsus (quorum sit mentio Matth. 9.) ut potè 40. diebus ante celebrationem passionis Domini, atque adeo una Quadragesima, quam obseruauit ab initio Ecclesia. Atqui B. Hieron. teste alicubi, ipsi Montanistæ etiam suam secundam Quadragesimam, quam seruabant post Pentecosten, nempe iam ablato in cælos sponso, eodem hoc dicto probabant. Sed sic sequeretur, omnem diem ieiunare oportere citra id temporis, quo Christus in cælum ascendit. Proinde iuxta Tropologiam interpretatur idem B. Hieron. ac si dicat: ubi propter peccata à nobis discesserit sponsus tunc indicandum ieiunium.

17. itaque de cetero indifferenter ieiunandum ex arbitrio, &c.] De hoc etiam latius infra cap. 13. Sicut de stationibus quartæ & sextæ feræ, cap. 14. Accipitur uero iterum: passiuè, pro: communiter, passim, & sicut addit: sine præcepto. Porro & de ieiunij ultra supremam diei, & usque ad horam nonam, uide c. 10. & de Xerophagijs, cap. 9.

18. quales castimonie, &c.] Infra de hoc erit disputandi locus c. 16. ubi agit de Calto Ilidis & Cybeles. Hic uero peculiariter etiam Apim commemorat, cuius ibi non est mentio.

19. ſemel in totum macellum ab Apoſtolo admiſſa, &c.] Adludit ad illud Apoſtoli 1. Cor. 10. Omne quod in macello venit, manducare. Ad quod reſpondet Auctoꝝ infra cap. 15.

20. deteſtatore eorum, &c.] De ijs qui iubent cibis abſtinere, 1. Tim. 4. pulchrè reſpondet infra capite 15. Hic dumtaxat dicimus omitti quadam ab Auctoꝝ, & immutari, dum legitur: intendentes ſpiritibus, mūdi ſeducatoribus, doctriſinis mendaciloquorum, pro eo quod Græcè & Latine hodie non habetur: mundi, & legitur: doctriſinis demoniorum (ſicut etiam ipſe Auctoꝝ ſuprà lib. de Preſcript. cap. 7.) in hypocriſi mendaciloquorum. Rectius autem alij Græcam vocem *κατασκευασμένων* verſunt cauteriatam, quam Auctoꝝ: inultam, dumtaxat.

21. Sic & cum Galatis, &c.] Ad iſtud pulchrè reſpondet infra cap. 14. ſicut etiam c. 15. ad id quod hic adfertur Iſai. 58. & ad id quod ſatis calumnioſè de Chriſto citatur, voratore & potatore, Matth. 23. Neque enim ego puto ab aliquo id argumentum aduerſus ieiunia prolatum fuiſſe.

22. non his cōmunicari hominem quæ in os inferantur &c.] Prorſus ſic lego ex MS. Angl. cod. nam eodem modo verſit illud Marc. 7. Auctoꝝ ſuprà Tom. 2. l. de Patient. cap. 8. ſicut ibi adrigimus num. 59. Ad quem locum in hac verba Rhenan. Quod apud Matthæum cap. 15. legitur non ſemel: *καὶ οὐκ ὁμιλοῦντες*, Tertullianus verſit: communicat, quemadmodum etiam B. Auguſtinus legit. Eſt autem *καὶ οὐκ ὁμιλοῦντες*, commune facere. Et quia Iudei, quod impurum eſt, id ipſi commune vocant, factum eſt ut *καὶ οὐκ ὁμιλοῦντες*, ſive communicare, ſit illis: coinquinare, cum vetus Euangeliorum editio habet in quibuſdam exemplaribus, præcipue noſtris. Eraſmus verſit: impurum reddere. Rectè Marci 7. verſit etiam noſter Latinus interpres: communicare. Reſponſo autem ad hanc obiectionem eſt facilis, quod cibi non communicant hominem, ſed male cogitationes & ſuperbia eorum, qui diuinis aut Eccleſiæ de ſeiunio præceptis obedire recuſant. Ad illud verò quod adfert 1. Cor. 8. habes Auctoꝝ ſolutionem infra cap. 15.

23. ſublatis, vel diminuti, vel demorati cibi officia, &c.] Prorſus ſic legimus, pro: dilati; quia ſublatis cibi ad ieiunia pertinent, diminuti ad Xerophagias, demorati, id eſt deſeruari, ad ſtationes continuatus in veſperum; nam haud aliter dixit Plautus Rud.

Quid ſacerdoti meæ dicam, hic demoratam tandiu. Legimus autem ex Angl. MS. cod. Diligam Deum & proximum mihi, quia alibi Auctoꝝ frequenter verſit: Diliges proximum tibi.

CAP. III.

24. Itaque nos hoc prius adfirmare debemus, &c.] Caput hoc inſcripſimus: De ieiuniorum auctoritate à primordio. In quo Auctoꝝ ad verbum penè imitatur B. Hieron. lib. 2. aduerſ. Iovin. non ſemel citato.

25. Acceperat Adam, &c.] Latius tractat de hac lege primordiali Auctoꝝ ſuprà Tom. 1. lib. aduerſ. Iud. c. 2. dicens in ea omnia præcepta diuina recognoſci. Eodem pertinet quod habet Frenæus lib. 5. aduerſ. har. cap. 23. de Adam & eius muliere, ſimul enim cum eſca & mortem adſciuerant, quoniam inobedientes manducabant.

26. morti à primordio cauſſam in me quoque cum ipſo genere tranſductam, &c.] Pulchra peccati originalis circumſcriptio; quod mox &c. ſequi. vocat: primordiale delictum ſicut etiam libro iam citato.

27. & animam conquaſſatam, &c.] Adludit ad illud Pſal. 50. etiam ſuprà lib. adu. Iud. cap. 5. paraphraſticè citatum: Cor contribulatum hoſtia eſt Dei; præterquam quod hic conquaſſationem illam propriè fieri cibi anguſtijs addat, pro quo hodie Latini Interpres: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus.

CAP. IIII.

28. Hæ ratio ſeruabatur apud prouidentiam Dei, &c.] Titulum huic capiti dedimus: Quod omnes cibos poſt dilu-

uium Deus permiferit, ut quorſdam poſtea demeret. In quo etiam itatus B. Hieron. quod Auctoꝝ adfert de cibis immundis vetitis ex cap. ſequi. etiam ante diluuium locum exiſtimat habuiſſe, eo quod immundorum animalium Gen. 6. ſit mentio, per quam mentionem ex parte ieiunium dedicatum ſcribit. Legimus autem prorſus phraſi Tertullianica ex Angl. MS. cod. pro temporibus omnia modulantis, ubi erat: moderantis.

29. Ecce dedi vobis omne fœnum ſementium ſemans ſemen, &c.] Sic expreſſit quod Græcè eſt apud LXX. Gen. 1. *καὶ ὅσα σπορά καὶ ὅσα σπορά καὶ ὅσα σπορά*, ſurpans ſementium, pro ſemiferum.

30 & omnis viuientis, &c.] Neceſſaria erat hac caſtigatio ex cod. Angl. MS. pro: omnis ſerpentis, quia Græcè eſt. Gen. 9. *καὶ ὅσα περὶ τῶν ὄφιν*. Mirum eſt autem quod addat: ſua, quod nulla editiones Bibliorum habent. Suppleuimus verò ex eodem: eam ſolam carnem eſui eximit, ac mox legimus: Aequè poſt diluuium, pro: Atque; quo loco vel vnica ea lex à ſanguine abſtinendi, etiam pro ieiunijs citatur. Eſt verò Tertullianica phraſis: ſupparans diſciplinam.

CAP. V.

31. Denique ubi iam & familiaris populus, &c.] Inſcriptionem capiti huic fecimus: De abſtinentia immundorum animalium Lege veteri Leuitici 20. præſcripta, & gratioꝝ cibis detractis. In quo etiam Auctoꝝ imitatur ubi ſuprà B. Hieron. ſed latius infra Nouatianus lib. de Cibis Iudaicis, ubi ſingillatim de ſingulis immundis animalibus quid abſtinentia ſignificauerint deducit, à ieiunio corporali ad ieiunia libera tranſiens.

32. Nam & primus populus, &c.] Primus appellatur populus Iudaicus ad diſtinctionem ſecundi populi Gentium. Hic verò videtur prorſus ſuperfluum illud, quod ad eò parentheſi incluſimus, (Dominus eius, ſeu potius: eis viſus eſt) neque aliquis ſenſus conſtat, B. Hieron. illius veſtigium aliquod. Legimus autē neque habet ex Angl. MS. cod. detrimenta ſuſpirans, pro: detrimento, & quoniam eduxiſti nos, pro: quomodo, quia Græcè eſt *ὅτι*. Exod. 16.

33. Eadem ventris prælatione, &c.] In hac ſcriptura Num. 11. tranſtulit: Qui nos veſcet carne? pro: cibabit. Paraphraſticè etiam tranſtulit: nihil niſi manna vident oculi noſtri, quomodo & B. Hieron. quum legitur hodie apud LXX. nihil præterquam oculi noſtri in manna.

CAP. VI.

34. Nunc ſi temerè, &c.] Caput hoc inſcripſimus: Naturam & Scripturam enuntiare, ante pabulum & potum nos eſſe diuinis tractandis aptiores. Vbi eleganter: virginem ſaliuam, dixit id eſt, nullo cibo corruptam ac ieiuniam. Siue verò legas: exaſtuans cum Angl. MS. cod. ſine æſtuans cum exc. perinde eſt.

35. præmeditatorium, &c.] Hoc etiam imitatus B. Hieron. Quale, inquit, ieiunium eſt, aut qualis reſectio poſt ieiunium, pri-dianis epulis diſtenditur, & guttur noſtrum medicatorium, ſem potius: præmeditatoriū efficitur latrinarū; qui etiam ad legas ſcripturas hic citatas Exod. 32. ac Deuter. 32. & 8. itē Iſai. 6. excepto quod ibi etiam legi debeat: Deum, quod Græcè ſit *θεός*, & quod Auctoꝝ ſua utatur phraſi ſalutificatore, pro: ſalutari, ac quod ille rectè addat: & recalcitrauit. Eſt verò etiam phraſis Tertullianica: cui ipſe diuitiæ procurant.

36. Ceterum cui cor enectum, &c.] Sic ex cod. Angl. MS. pro: erectum, quod minime huic loco quadrat, quia opponitur; impinguatum; ut accipiat: euectum, pro: inedia quadraginta dierum conſectum; omiſſa voce: qui ſuperflua, qua ſenſum obſcurabat: ſignificare autem vult, quod Moyſes ieiunius vidit gloriam Dei, &c. quum ipſum Moyſen, id eſt, ut beatus Hier. vultus eius Dei ſabulatione cornutum, conſtanter contemplari non valeret pinguior populus,

37. non non minus & Helia, &c.] Apparationem hanc Moyſi & Helia, quibus ſe Dominus oſtendit, Matth. 17. quomodo ieiunium utriusque 40. dierum, etiam B. Hieron. adlegat, & vero B. Jrenaeus lib. 5. cap. 21. cum ſimili Chriſti ieiunio. Eſt vero & hic vox Tertullianica: perennare, vel Latino adnotante. Certè B. Hieron. etiam illa duo comparat: Quid hic Helia? & Adam ubi eſ?

38. Si enim Deus æternus, non eſuriet, ut teſtatur per Iſaiam, &c.] Quum etiam alicubi ſuprà iſtud Iſaiæ adſcribat Auctor, querat locum Lector diligentior.

CAP. VII.

39. Proceſſimus itaque iam ad exempla, &c.] Titulum huic capiti impoſuimus: De alijs exemplis ieiuniorum in Legge veteri. Quae ipſa omnia adfert etiam B. Hieron. ut cum Auctore oſtendat tum, quod ieiunium iratum Deum reconciliet, 1. Reg. 7. 4. Reg. 18. & 19. Jon. 3. 3. Reg. 21. tum quod ſterilitatem depellat, 1. Reg. 1. denique & Sacramentorum agnitionem mereatur, Dan. 1. 2. 10. & à morte præſeruet, Dan. 14. Quae omnia etiam apud alios Patres nominatim BB. Chryſoſt. Ambroſ. & Auguſtinum tam ſæpè repetuntur ut pluribus non ſit opus.

40. ut periculum prælii ſimul fugerit, &c.] Sic iſtud caſtigauimus ex coniectura Harrisij, pro, fuderit. Eiusdem ſcripturae reliqua ſatis obſcura ſunt, maxime quum etiam B. Hieron. mentionem nullam faciat delicti apud Maſpha (ſic legimus cum LXX. pro eo quod erat: Maſphat) Prima enim ſacie Auctor videtur ad peccatum imputaſſe effuſionem aquae, quam aquationem vocat, quae facta eſt ſuper terram in conſpectu Domini, eo quod ſequatur: Peccauiſmus Domino. Verum id magis videtur pertinere ad delicta præcedentia idololatriæ, ut potè quum populus à Samuële vocatus ante illam congregationem Deos alienos abſtulerit. Quare omiſſa voce: ſed, ſic huic locum diſtinguere maluiſmus: Deliquerat Iraël; in aquatione apud Maſpha congregatus à Samuële, ita ſtatim delictum ieiunio diluit, ut periculum prælii ſimul fugerit. Quum maxime Samuel offerebat holocaustum, in nullo magis procuratam audimus Dei clementiam, quàm abſtinentia populi. Et Allophyli prælio admouebant, ibidem (ſic enim legimus cum MS. Angl. cod. Vatic. & Gagnæo, pro: Ibi demum) Dominus, intonuit voce magna, &c. Legentes prætereà: Bethor, iuxta veſtigia lectionis Gagnæi, pro: Bethor, eo quod Græcè ſit Βαθὺρ.

41. Proinde, quum Rex Aſſyriorum, &c.] Pauciſſimis verbis & adhuc paucioribus B. Hieron. vniuerſam comprehendit hitoriam 4. Reg. 18. & 19. ſicut etiam conuerſionem Ninive, addens Sodomam quoque & Gomorram euafuras fuiſſe, ſi ieiunaſſent; quod ipſum quoque tranſcripſit Beatus Hieronymus.

42. Hoc remedium agnoſcit & Achab, &c.] In hac ſcriptura 3. Reg. 21. addit: Qualiter, quod nulla habent editiones; duabus vocibus exprimens more ſuo: hæreditatem poſſediſti, quod Græcè eſt ἐκληρονομήσατο. Legit etiam ordine inuerſo: deſtituit ſemetipſum, pro eo quod alij: ambulauit de miſſo capite. Videtur etiam reuerſus accipere, pro compuncto, quod proprie vox Græca ſignificat, & laſuram more ſuo, vertit ἡμεῖς, quum alij, ipſe quoque aliquando (teſte Latino) malitiam. Quod ſequitur, de ſuo addit, ac ſi dicat: ut potè qui non erat ieiunaturus. Atque ſicut omnes alij iuxta Angl. cod. MS. tranſpoſuimus: in loco, quo.

43. Aspice Danielis exemplum, &c.] Mirum eſt hoc quod quum nulla editiones Dan. 2. neque ipſe B. Hier. ullum tempus adſcribant, Auctor dicat: ſpatium tridui poſtulat; qui etiam ex præſuppoſito addit: tyranni Sophiſtis parcitur, eo quod pro illis legatur interceſſiſſe Daniel.

44. quatenus miſerabilis eſ, &c.] Haud aliter B. Hieron. Deinde ſcriptum eſt, quod Daniel tribus hebdomadibus (pro quo Auctor ſuprà libro de Anima capite 48. trium hebdomadam ſtatione) ieiunauerit, panem ſuauem non comederit, caro &

vinum non intrauerit os eius, oleo unctus non ſit, & venerit ad eum Angelus dicens: Daniel, homo miſerabilis eſ. Vbi mirum eſt verti ab utroque: ἀνὴρ ἐπιθυμῶν, quod alij: deſideriorum vertunt, Daniel 9. & 10. immo & Auctor ipſe ſuprà Tom. 1. lib. aduerſus Judæos capite 8. Quid? quod in Comment. ab eodem B. Hieron. contrario ſenſu, vir deſideriorum, explicatur, amabilis & Dei amore dignus, quemadmodum Salomon appellatus eſt Idida, ſive vir deſideriorum, quod pro deſiderio ſuo Dei ſecreta audire meruerit. Et tamen germanam hanc eſſe Auctoris lectionem patet ex eo quod ſequitur: Si Deo miſerabilis, leonibus in lacu fuerat horribilis; quod ipſum reſpexit etiam B. Hieron. Fortaſſis per Metaphoram ſic locutus eſt, eo quod auxilium alicuius deſiderat, ſicut hic implorabat Propheta adimpleri 70. captiuitatis annos, miſerabilis ſit, id eſt miſeratione dignus.

45. ubi quidem illi ſex diebus ieiunanti prandium Angelus procurauit, &c.] Quod hic de ſex diebus dicit, ſic expreſſit B. Hieron. talem diſcophorum inedia promeruit hebdomadis; eo quod ſeptimo die prandium Danieli ab Abacuc adlatum ſit, ſicut legitur Dan. 14. De cuius capitis auctoritate, vide noſtras Adnotationes ad B. Cypran. libro de Oraſ. Domini. numero 59.

CAP. VIII.

46. Reddimus & cetera, &c.] Inſcriptionem capiti huic fecimus: De nouæ Legis ieiuniorum documentis, ut potè Annæ Prophetidis, Chriſti, Centurionis Cornelij, & Apoſtoli Pauli.

47. Præſtituit exinde ieiunijs legem ſine triſtitia tranſigendis, &c.] Adhuc ad illud Matth. 6. Quum autem ieiunatis, nolite fieri triſtes.

48. ieiunia quoque plurima enumerat, &c.] Non aliter B. Hieron. crebra ieiunia. Valeant itaque Eraſmus & Clarus, qui tranſferre maluerunt 1. Cor. 11. in ieiunijs ſæpè, eo quod legatur hodie: πολλάκις, quum ex illis pateat olim lectum: πολλάκις. Videtur autem Auctor veriſſe incommoda, pro eo quod Interpres vulgatus: arumnam, Græcè μὲν ὅτι.

CAP. IX.

49. Principalis hæc ſpecies in caſtigatione victus, &c.] Caput hoc inſcripſimus: De Xerophagiarum & abſtinentiæ vini exemplis. Nempe Danielis cum fratribus ſuis, Helia, Davidis, Samuëlis, Aaronis, Apoſtoli Pauli, & Timothei; quorum etiam B. Hieron. quadam recenſet.

50. portionale ieiunium, &c.] Cui opponatur portionale, ſuprà dixit Tom. 2. lib. de Virgin. veland. capite 4. ſpeciali generali prius eſt, & portionale omne ſubiectum eſt generali, ſpeciali quoque generale prius eſt, &c. & portionale vniuerſali. Ita vero dicitur exceptio eduliorum quorundam.

51. Inſpiciamus igitur & Xerophagiarum nouitatem, &c.] Sicut ſuprà promiſimus num. 11. etiam iſtud eſſe calumniam in Orthodoxos oſtendimus; ex eo quod non ſolum ex ſcripturis hic citatis, ſed etiam Patribus antiquioribus conſtet Xerophagias uſitatas fuiſſe ab ipſis Apoſtolorum temporibus. Imprimis autem occurrit primorū illorum Aſceticorū Alexandrinorū, quorū Philo deſcribit abſtinentiā, poſitiſſimum circa Feſtū ſalutaris Domini paſionis, qui Euseb. teſte hiſt. Eccl. 1. 2. c. 16. illis diebus vinum omnino non guſtabant, immo nec carnis, nec aliquo genere cibariorū, quod ſit ſanguinis particeps, veſcebantur, quibus aqua ſola potio erat, quique ſale & hyſſopo pro obſonio & pane utebantur. Quibus adde præceptum Apoſtolicum B. Clem. Rom. 1. 5. Conſtit. Apoſt. cap. 19. qui diebus ieiuniorum ſolo pane, ſale, & oleribus uti concedit, & abſtinendum docet à carnis & vino, id ipſum multis ſcripturis comprobans eiusdem lib. cap. 21. Et vero eius rei præximidem in B. Petro recenſet Recogn. lib. 7. Confirmatur idipſum Can. Apoſt. 51. ubi abſtinentia à vino & carnis improbat, niſi continentia cauſa. In Gallijs idipſum uſitatum

cum fuisset iam etate B. Irenaei testantur Martyres Lugdun. apud eundem Euseb. lib. 5. cap. 1. in hac verba: Multum erratis o viri, putantes humanis visceribus vesci eos, qui ne mutorum quidem animalium carnibus vtuntur. Quid? quod ipse Tertullianus supra Tom. 2. lib. de Cultu ſæmin. cap. 9. ante omnem hæresin ſcripto, agnoſcit quorundam conſuetudinem: qui abſtinentes a vino, & animalibus exſulantes, humilitatem animæ ſuæ in victus quoque caſtigatone Deo immolabant. Eodem pertinet quod ipſe lib. de Pœnit. cap. 9. inter Altiſ Exomologeſeos ponat: paſtum & potum pura noſſe, quod de panis & aquæ uſu intelligi manifeſtum eſt. Alij Patrum teſtimonijs, qui Tertulliano recentiores ſunt, prolixitatis euitanda gratia ſuperſedeo, quum ſole meridiano ſit clariſ, ſemper in Quadageſima & alijs ieiuniorum ab Eccleſia præſcriptorum diebus, abſtinentiam fuiſſe obſervatam a carnibus.

52. ferculis & œnophoris Regis, &c.] Oenophoron. pro vaſculo Vinario etiam Ciceroni uſitatum lib. 1. de Finibus Legimus ex Anglico MS. cod. ne qui de ſpecie quoq; corpulculi metuat, pro: ne quis. In hoc verò differt Auctor etiam a LXX. qui hodie exſtant, quod addat: & in omni ſophia.

53. Anno deniq; tertio Cyri Regis Perſarum, &c.] Sic ut ſupra capite 7. ſic etiam hic vertit Auctor: homo es miſerabilis; idque aut pro illo quod utrobique alij legunt: vir deſideriorum, aut iuxta quadam dumtaxat exemplaria, quæ illud interpretantur ibi: Daniel ne timueris.

54. apud Berſabee Iudææ, &c.] Sic omninò legimus iuxta editiones omnes 3. Reg. 19. pro: Berſabe.

55. Nam de Samuële mater: Et vinum, inquit, & ebriamen non bibet, &c.] Haud multo aliter Beatus Hieronymus Samſon, inquit, & Samuël, vinum & ſiceram non bibunt; erant enim filij repromiſſionis, & per abſtinentiam ieiuniumque concepti, haud dubiè de Samuële Auctorem imitatus, nulla conſideratione habita an in ſcripturis vécne legatur. Citat Latinus in eandem ſenſentiam B. Baſil. hom. 31. Et verò prima facie exiſtimabam legendum hic ſimiliter: quæ Samſonem & Samuëlem Deo vouerat; atque adeo etiam: Nam & de Samſone mater; ſed nec de hoc mater, at Deus matri, inquit, Iud. 13. Et nunc caue ne bibas vinum & ſiceram, &c. quia, &c. partes filium, quoniam Naſaræus Deo erit puer ab utero. Ex quo enim Naſaræus futurus prædicatur, reliquum ſequitur; ut pote quum Numero 6. Lex Naſaræi (ſive ſanctificati, uti mox vertit teſtimonium Amos 2.) abſtinentiam vini præcipiebat. Fortaſſu de Samuële id dicit Auctor, non ſolum mater, eo quod 1. Reg. 1. legitur: vouiſſe Samuëlem Deo, ſed inſuper dixiſſe: & ferrum non aſcendet ſuper caput eius; ex quo proinde collegerit Samuëlem quoque Naſaræum futurum, quiſpe de quo idipſum legatur Numero 6. Maxime quum de ſeipſa illa dixerit: Vinum & quod ebriari poteſt (Græcè μέθυρα, pro quo unica voce Auctor: ebriamen) non bibi.

56. tu & filij tui poſt te, &c.] Sic neceſſariò emendauimus, pro: filius tuus; nam præterquam quod plures habuerit filios Aaron, & Beatus Hieronymus hunc locum tranſcribens: Aaron, inquit, & ceteri ſacerdotes; & inſuper omnes editiones illud legunt Leuit. 10. Vertit autem Auctor: poſt te, quod eſt Græcè μετά σέ, pro eo quod Latinus LXX. Interpres: tecum; quod interim ſolum apud illos legitur, quemadmodum & illud: vel aſcendetis ad altare. Mirum eſt illud, quod non habeat Auctor: tabernaculum teſtimonijs, quod legunt omnes editiones.

57. aut ab homine vouetur, &c.] De voto, quod & ibi & hic agnoſcit Auctor, vide latius infra cap. 11. num. 70.

CAP. X.

58. Equè ſtationes noſtras, &c.] Titulum huic capiti impoſuimus: De ſtationum (ſive ſtatorum ieiuniorum) non modò ad nonam, ſed ad vespèram vſque, exemplis, Nempe Exod. 17. Ioſ. 10. 1. Reg. 14. & Dan. 9. Quæ ipſa etiam B. Hieron. commemorat. At qui de ſtationum vocabulo late tractauimus ſupra Tom. 2. lib. de Orat. cap. ult. num. 58.

59. & non ultra nonam detinendum, de ſuo ſcilicet

more, &c.] Quod hunc morem Orthodoxis adſcribat etiam calumniam non caret. Nam veterem Eccleſia ritum ad vespèram vſque ſtationes, id eſt ieiunia certa ieiunandi, comprobant imprimis illud Euseb. loco ſupra citato de Aſpectu illius Alexandrinis ex Philone: Cibum aut potionem ante ſolis occaſum nemo illorum capit; & Clem. Rom. Conſtit. Apoſtol. lib. 5. cap. 20. Deinde ipſe Auctor ante omnem hæresin, eam conſuetudinem agnoſcit ſupra Tom. 1. Apolog. cap. 39. dum cœnam, quam Agapen vocabant, ſub noctem celebratam indicat, & partim Tom. 2. libro de Orat. capite ult. dum tradit: accepto corpore Domini non ſolui ſtationem; ſatis per hoc indicans, non ſolui ſolere ſub nonam, ſed vespèri primum. Eodem pertinet illud B. Hieron. Epist. ad Eustoch. de Virgin. ſeruanda: Pentecoſte cœna mutantur in prandia. Si qui recentiora Auctorum teſtimonia deſideret, legat B. Ambroſ. ſerm. 33. B. Auguſt. ſerm. 56. de tempore, B. Baſil. hom. 1. de Laudibus ieiunij, B. Chryſoſt. hom. 10. in Geneſin. At verò ieiunij in horam nonam dumtaxat, meminerunt B. Baſil. ad Amphil. cap. 73. Epiphani. in Epitome fidei, & Leo Papa 1. Epist. 65. & 31. ſique, Auctore multò poſteriores. Quid? quod paulo poſt Auctor fateatur, quarta & ſexta ſabbati vſque ad horam nonam ieiunari dumtaxat.

60. Si, quia Petrus, &c.] Eleganter Auctor horas Nonam, Sextam, & Tertiam, quarum ſit mentio Act. 3. 10. ac, 12. nihil ſacere contra ieiunia in vespèrum, ſed dumtaxat ſignificari, iſtas tres horas ſolemnioreſ fuiſſe in Orationibus diuinis, vel argumento Danielis ter in die (Dan. 4.) orantis. Quas eaſdem celebrat B. Cyprian. lib. de Orat. Domini. adlegatis iſdem ſcripturis, addens quoque matutinam & vespèrinam ubi adnotauimus num. 49. inde ortam horarum Canoniarum inſtitutionem, quæ hodie, & iam inde ab etate BB. Damasi, Ambroſij, & Hieronymi in Eccleſia obſeruantur. Legimus autem ex MS. Angl. cod. quis mihi probabit, pro: probat. Deinceps: finiri accipitur pro: præſcribi & deſignari, uti etiam ante me adnotauit Latinus, quæ poſtrema voce hoc ipſo capite viſitur, dum dicit: ieiunationis in ſerum definitæ.

61. in eodem Commentario Lucæ, &c.] De Auctoritate Libri Auctorum Apoſtolorum, & quod Lucæ ſit Commentarius, vide ſupra Tom. 3. lib. 5. aduerſ. Marc. cap. 2. num. 21. Caſtigamus autem ex Angl. MS. cod. utique per aliquarum horarum exceptionem; pro: aliarum.

62. quarta ſabbati & ſexta, &c.] De ſtationibus ſive Ieiunijs quartæ & ſextæ Sabbati, vide infra c. 14.

63. eorum quæ ex traditione obſeruantur, &c.] De Traditionum quæ carent ſcriptura, auctoritate, vide ſupra Tom. 2. lib. de corona milit. c. 3. num. 27.

64. Et ſi qua, inquit, ignoratis, &c.] Paraphraſtica hæc eſt Auctoris tranſlatio, pro eo quod alij Philipp. 3. legunt: ſiquid aliter ſapitis. Eodem verò modo interpretatur etiam B. Hilarius lib. 11. de Trinit. legens cum Auctore: reuelabit, ſicut etiam num Græcè eſt, ἀποκαλύψει. At qui more ſuo: exitum Domini, pro morte Chriſti accipit.

65. Nam & milites nunquam immemores ſacramenti, magis ſtationibus parent, &c.] De Sacramento militari vide ſupra Tom. 3. lib. de Preſcriptione adu. hæretic. cap. 20. num. 126. & c. 40. num. 239. Stationum verò nomen ſumptum a ſtationibus militum, etiam ſupra ſcripſit Auctor Tomo ſecundo libro de Orat. capite ult. Si ſtatio, inquit, de militari exemplo nomen accipit (nam & milites Dei ſumus) utique nulla lætitia ſive triſtitia obueniens caſtris, ſtationes militum reſcindet. Legimus autem iuxta Gagneum & Latinum: Sed hoc ex argumentationum, &c. pro: ut hæc, quo loco iterum ſunt voces Tertullianicæ: refrigerare, & committere.

66. qua ipſis elementis ſtationem imperauit, &c.] Sic ex MS. Angl. cod. pro: impetrauit, maxime quod conſentiat Beatus Hieronymus & quod Ioſ. 10. ſic legatur: Et dixit ieſus: Sol contra Gabaon ſtet, & Luna contra valles Ealon (pro quo Auctor: Aialon.) Et ſtetit Sol & Luna in ſtatione, donec ultus eſt populus inimicos eorum (pro quo Auctor: de inimicis ſuis) & ſtetit ſol medio cœlo.

Proinde etiam cōformiter Græco textui, castigauimus à Latinio admoniti: & non accedebat in occasum, & in finem diei vnus. Non fuit dies talis retrò & in nouissimo, pro eo quod erat contrario sensu: Vt autem accedebat. Græce enim est: ὁ ἡγετοπὸδετο. Est Verò rursus phrasis Tertullianica: parem solis; sed videtur id quod sequitur, mendo non carere: instantem tamdiu in officio, stationem etiam sera longiorem; quod sic expressit B. Hieron. & in mediam plus quàm vnus diei victoris exercitus protelauit.

67. & tota terra non pandebat, &c.] Addimus & hic negandi particulam: non, & eandem adijciendam censemus apud B. Hieron. eo quod sensu longè diuerso legatur 1. Reg. 14. & tota terra venit in saltum, &c. & ex ore eorum fluebat mel, & non fuit conuertens manum in os suum.

68. sed & Daniel, &c.] Variat hic nonnihil in hac scriptura Dan. 9. Auctor, quippe qui quod suprà Tom. 1. libro aduersus Iudeos capite 8. vertat: in visione, hic: in somnis; & quod ibi: tetigit me, hic: adpropinquauit mihi.

CAP. XI.

69. Omnia autem ista, &c.] Inscriptionem capiti fecimus: Quod quàm quædam dictorum officiorum imperata sint, alia per votum expuncta; noua non sint. Sunt autem Tertullianica: paraturam, & eos retundamus qui hæc velut vacantia infirmant, ac: eos reuincamus, &: Sed & illud in medio est, item: expunxisse.

70. votum, quum à Deo acceptatum est, legem in posterum facit, &c.] Egregius locus, quæ ratione votum legem faciat; nempe postquam iam Deo factum, atque adeo à Deo acceptatum est. Id est enim quod legitur Ecclesiasticus 5. Multò melius est non vouere, quàm post votum promissum non reddere. Et verò etiam Deo grata esse vota sic tradit Auctor: exinde enim faciendum mandauit, qui factum comprobauit. Valeant itaque nostra tempestatis Votorum mastiges. Contra quos quos de Voto continentie virorum vide suprà Tom. 2. Adnotat. nostras ad l. de Cultu femina. capite 9. num. 51. & de Virginitate, libro de Velandis virginum. num. 1. De votis ieiuniorum, quorum hic meminit, quis dubitet eandem esse rationem?

71. Itaque & hinc, &c.] Pertinent quæ sequuntur, ad defensionem hæreseos Montanistarum, sed quæ nihil concludunt. Sunt autem rursus Tertullianica: altercatio diuersæ partis obducitur; decucurrerunt; retractare pro tractare, exerte (sic enim legimus ex MS. Angl. cod. pro: exerta) denique: gradum figere, de quo inter Proverbia in Prolegomenis.

72. hoc enim vocantur hæretici nomine, &c.] Sic hinc, sic etiam suprà, Tom. 3. lib. 3. aduersus Marc. capite 8. hæreticos Antichristos vocat. 1. Joan. 2. adnotauit Auctor. Nos verò nouam periodum ibi facimus: Et quomodo, &c. vsque: Quo itaque, cum interrogationis notula; quam etiam in illius periodi fine adiecimus, maioris intellectus gratia; quamquam per obscurum adhuc maneat illud: erga Deum aduersum nostrum, ubi conijcimus: aduersum ex diuersa lectione ad marginem adnotata, pro: erga, in textum irrepsisse; sed tamen nihil immutare volumus. Illud autem: Quo, &c. laterum, idem significat, ac si dicat: ex quo latere, ut sit prouerbialis formula; de qua, & altera: palos terminales figere, vide nostra Prolegomena. Supplemus autem: ita & de sollempnibus.

CAP. XII.

73. Iam enim & in ista specie dotali, &c.] Caput hoc inscripsimus: Quod multum fructus dicta officia Ieiuniorum adferant. Ut potè quibus elimentur delicta, reuelationum scientia extorqueatur, & bella propria discutiantur. Quæ omnia etiam Ieiunijs adtribuunt B. Basil. libro de Ieiunio, Ambros. libro de Hel. & Ieiunio, B. Chrysost. varijs homilijs de Ieiunio, B. August. libro de Vtilit. Ieiun. B. Hieron. denique frequentissime.

74. ut ab Ioanne Paracletus obmutuisset, &c.] Refertur

ad illud quod præcessit cap. præcedenti: Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem. Loquitur autem rursus de suo Paracleta Montano, sicuti etiam in calce huius capituli.

75. indicentes omnem ταπεινοφρονησιν, &c.] Similiter cap. proximo: Itaque si & ex hominis edicto, & in vnum omnes ταπεινοφρονησιν agitas, & cap. 17. sed & omnem ταπεινοφρονησιν ethnici agnoscunt. Accipi autem videtur ab Auctore, pro humilatione per ieiunium; à qua non abhorret ex propria eius vocis translatione animi demissio. Eleganter verò dixit: arida cute loricatorum, & contra ungulas corneus.

76. Pristinus vester, &c.] Loquitur de Pristino quodam, qui in martyris defecerat; quod minus mirandum, quum nuncupet eum: non Christianum, id est adhuc Cathecumenum; id ipsum satis indicans per id quod subiungit: aliquandiu farsum (seu fartum, quod reposui cum Latinio) omnibus balneis quasi baptismate melioribus; immo etiam luxuria cum accuset; quò sit, ut paulo prius non displiceat lectio Gagnæ: martyribus incæstis, quamquam retinuerim: incertis. At prorsus castigamus ex eodem Angl. MS. cod. atque ita de hoc iam extortus, pro, exortus. De Apicio vero vide lib. de Pallo capite 5. numero 110.

CAP. XIII.

77. Præscribitis constituta esse solempnia, &c.] Titulum huic capiti imposuimus: Quod etiam præter Quadagesimam Episcopi ieiunia mandare adsolent, maximè tempore Conciliorum, quæ certis in locis ex vniuersis Ecclesijs aguntur.

78. præter Pascha ieiunantes, &c.] Adludis ad ieiunia Ecclesiæ præter (id est, extra) Pascha, seu Quadagesimam; & inter cetera ad quatuor tempora, quæ sub Calixto (quemadmodum in vita Auctoris latius) hæc penè tempore, quolibet hic conscriptus, instituta sunt: Semieiunia appellans quartæ & sextæ Sabbati, ut potè in quibus ad horam nonam ieiunia soluentur. De panis & aquæ vsu suprà habes Asceticorum seu monachorum primorum exemplum, numero 51. De Proverbio autem: Mouistis gradum, vide nostra Prolegomena.

79. Bene autem, quod & Episcopi, &c.] Istud pertinet ad Episcoporum in Ecclesia regendi facultatem, quam ubique urget Beatus Cyprianus, qui eorum adserit Ecclesiæ gubernandæ diuinam potestatem. Atqui ad calumniam illud pertinet: non dico de industria stipium conferendarum, sicut & illud, quod hominis edictum appellet. Et rursus de Paracleta suo Montano loquitur paulopost.

80. Aguntur præcepta per Græcias illas, &c.] Sine leigæ: præterea ex MS. Angl. cod. & Gagnæ, siue cum Gelenio præcepta; non refert. Et verò pulcrè Concilia describit sine Generalia, siue Prouincialia, tum per Græcias, tum per diuersas (vti mox sequitur) Africa prouincias; ut potè quæ tradit agi certis in locis, ex vniuersis Ecclesijs; per quæ & altiora quæque in commune tractantur, & ipsa representatio totius nominis Christiani magna veneratione celebratur. Atque adeo facit locus magnopere pro Conciliorum auctoritate. Quam confirmare solemus imprimis scripturis ipsius quibus Ecclesiæ auctoritatem, Matth. 28. ac Luc. 21. item illa Matth. 18. Ubi duo aut tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Deinde pro eodem facit, quod in Apostolorum Concilio Hierosolymitano Act. 15. disertis verbis Iacobus in hæc verba rescripserit: Visum est Spiritui sancto & nobis. Quod ipsum tanti facit B. Fren. lib. 3. cap. 12. ut ex illius Synodi verbis vnicum Deum probet aduersus Marcionem. Si quis verò primas post Christum Synodos nosse desideret ad tempora vsque Tertullianæ, inueniet imprimis Apostolorum Hierosolymæ celebratas, Act. 1. in electione Matthiæ, Act. 2. in Pentecoste, Act. 6. in electione 7. Diaconorum, Act. 15. iam citatam, denique & illam de qua Gal. 2. quum Petrus in Apostolatum est ordinatus Circumcisionis, Paulus verò inter Gentes. Quibus adde Concilium, in quo Apostolorum Canones & Constitutiones Apostolica, postea à B. Clet;

à B. Clemente Romano recensita, sunt edita. Item illud in quo electus fuit in Episcopum Hierosolymorum Iacobus frater Domini, iuxta quod scribit Clemens Alexandrinus 6. Hypotyposeon, citatus ab Eusebio lib. 2. cap. 1. Deinde habes Act. 13. Antiochenam, ubi segregati sunt à se mutuo BB. Paulus & Barnabas, ac Ephesi-nam, ad quam Paulus vocauit omnes Presbyteros & Episcopos Ephesiorum ac quantum apparet, totius Asiae, Act. 20. Videtur his adicienda Corinthiaca, in qua (iuxta quod B. August. adserit, Epist. ad Casulanam) iuxta promissum suum, quo dixerat 1. Cor. 11. Cetera quum venero disponam; de ritu Eucharistiae multa statuit Paulus. Quum autem Can. 37. Apostol. statuatur, ut de religionis dogmatibus & Ecclesiasticorum controuersis singulis anni bis conuentus Episcoporum habeantur, non dubium quin in singulis prouinciis iam inde frequentes Synodi sint celebratae; quarum statuta Romana, iam olim missa per Damasum Papam ad Aurelium Carthaginiensem Episcopum, ex Epistola eiusdem constat; quam suis Conciliorum Canonibus praefixit B. Isidorus Hispalensis; qua dicit se nullum praedecessorum suorum à B. Petro praetermississe; de quorum statutis aliquid non miserit. An adludas ad Decretales Epistolas Romanorum Pontificum, quae plerumque in Conciliis Romanis scriptae sunt, etsi nobis ita videatur, Lectori tamen liberum relinquimus iudicium; eundem remittentes ad libros Francisci Turriani, quos pro earum auctoritate conscripsit. Praeteriri tamen à me non possunt Concilia Romana sub Clemente (quod dicit Anaclet. Ep. 1.) Alexandro 1. Sixto 1. & Telephoro; quippe qui eorundem suis in Decretalibus meminerint. Certè sub Victore de Paschatis die pene infinita enumerat Euseb. hist. lib. 5. cap. 20. seu 22. postque eum Nicephor. lib. 4. cap. 30. & nominatim Romanum praeside Victore, ac Galliarum sub B. Irenaeo, in Occidente; item Caesarea Palestinae, Ponti per Osroënam, & Corinthium siue Achaicum; quibus addere licet Alexandrinum, cuius ipse Victor meminit Decret. 1. & Asia illud, in quo Nicephor. lib. 4. cap. ult. scribit etiam Asianos (qui suis in Synodis contrarium definierant) Victori Papae cecidisse, & idem Decretum publicasse. Atque haec mihi videntur Concilia, quae hic Auctor per Gracianas aetate commemorat. Facit praeterea Eusebius eiusdem lib. cap. 23. mentionem, & post eum Nicephorus, (ex Apollinaris lib. 1. aduers. Montanum) Asia plurimorum conuentuum, in quibus Montanus cum suis affectis communionem depulsus fuit. Verum de his, aliisque quae ipsius aetate contigerunt, paulò latius in vita Auctoris.

81. Conuentus autem illi stationibus prius & ieiunationibus operati, &c.] Indicat optimam primitiuae Ecclesiae in Synodis consuetudinem, quae ieiunia solebant praemittere; cuius rei exemplum habes imprimis Act. 13. in Concilio Apostolorum Antiocheno.

CAP. XIII.

82. Horum igitur tempora obseruantes, &c.] Inscriptionem huic capiti fecimus: Apostolum ad Galatas obseruationem temporum & dierum & mensium improban-tem, loqui de Iudaicis ceremoniis. Quod ipsum latius deduxit Auctor supra Tom. 3. lib. 5. aduers. Marc. cap. 4. num. 49. & paucis antea lib. 4. c. 3. num. 24. quibus locis etiam nos hac de re aliquid adnotauimus. Non aliter etiam interpretatur B. August. Comment. in Epist. ad Galat. quamquam ipse non tam ad ieiunia quam dies festos Iudaeorum referat; neque etiam inuenietur aliquis veterum Catholicorum, qui ad ieiunia Ecclesiastica id detorqueat; quare valeant haeretici hodierni. Atqui eleganter dixit: Galaticamur, pro: Galatas imitamur.

83. Quod si noua conditio in Christo, sepulti, &c.] Adludit ad duas scripturas, alteram 2. Cor. 5. Si quae ergo noua conditio (id est creatura, more Tertulliano) in Christo; alteram qua dicitur: consepulti sumus cum Christo, Rom. 6. At quod hinc vult defendere noua sua Montanistarum ieiunia, sibi ipsi contradicere, qui adhuc Orthodoxos nouitatem & doctrinarum & ceremoniarum ubique repudiat, & maxime Tom. 3. lib. de Praescript. aduers. haeret.

84. cur Pascha celebramus annuo circulo in mense primo? &c.] De Paschae celebratione mense primo, consensu omnes, & etiam quando incipiat mensis primus, dissentit

à Iudaica Ecclesia, sicut & in eo quod die Dominico celebret, non quacumque die euenerit Luna 14. primi mensis. Hinc imprimis Apostolor. Cant. 8. statuitur, ne ante vernum equinoctium celebretur, ad quod adludere videtur Epiph. her. 70. Audianorum, qui, mentione facta constitutioni Apostolorum, rationem reddit, cur post equinoctium seruari debeat, quod aliqui contingeret nobis duo eodem anno Paschata celebrare. Eodem pertinet illud S. Victoris Epist. Decret. 1. & quartadecima luna primi mensis, usque ad vicesimam primam eiusdem mensis, Domini Pascha celebretur, quod ipsum etiam Eleuthero Papa adscribit Beda lib. de Temporibus. Clarius adhuc Concilium Nicaenum (sicut citatur à Theophilo Alexandrino lib. de Pascha) definit initio primi mensis fieri, quacumque luna, ab octauo Idus Martij, usque in diem Nonarum Aprilis, dierum 18. spatium, nata fuerit. Cuius constitutionis praeterea meminerunt Epist. Synodalis ad Alexandrum, & Theodor. lib. 1. cap. 9. Rufin. lib. 1. c. 6. Constantini Imperatoris Epistola apud Euseb. lib. 3. cap. 1. Item Concil. Antioch. cap. 1. & B. Ambros. Epist. 83. Qui insuper, postquam dixit: eundem illum mensem esse, quem nouorum Iudaei appellant, & Aegyptij primum; addit: Incipere primum mensem, non secundum vulgarem usum, sed, secundum consuetudinem peritorum, ab Equinoctio, qui dies est 12. Kal. Aprilis, & finiri 11. Kal. Maij; inde intra hos 31. dies Pascha celebrari. Atque omnes supra scripti, & insuper B. Ignatius Epist. ad Magnes. Pius Papa 1. Epist. 1. Decret. citans Hermem in libro Pastoris, & Concilia supracitata num. 80. Theophilus Caesarea Palestinae Episcopus Epistola sua Synodica, Constantinus Imperator Epist. simili apud Eusebium, B. August. Epist. 119. ad Ianuarium, Beda lib. de Temporibus, & B. Isidorus lib. 1. de Offic. Eccles. cap. 31. & lib. 6. Etymol. cap. 17. non alia quam Dominica die posse Pascha Domini celebrari, diuersis testantur verbis. Sicut etiam, aduersus Blastum & alios Quartadecimanos seu Thessarescadecarios ipse Auctor, alique de haeresibus scriptores, supracitati à nobis Tom. 3. lib. de Praescript. aduersi her. cap. 53. haer. 22. num. 329. de quibus etiam aliquid tractauimus in Vita Auctoris. Ad quod, Nicena Synodus dicit, inquirendam à 12. Kal. Aprilis usque ad 18. Kal. Maias Lunam decimam quartam, & celebrandum Pascha Dominica.

85. cur quinquaginta exinde diebus, &c.] De hoc vide supra Tom. 2. lib. de Coron. milit. cap. 3. num. 38.

86. cur stationibus quartam & sextam Sabbati dicamus, &c.] Stationes (Hrabano teste, lib. 2. cap. 18. de Instit. Cleric.) appellat quartam & sextam feriam ieiunia, quod statuta essent illis diebus ieiunia, non item die parasceues, sicuti num. sequ. latius, quae erant voluntaria. Atque praeterea, eius diei ieiuniorum meminerunt B. Ignatius Epistol. ad Philipp. & Clemens Alexandrinus lib. 7. Stromatum, Socrates quoque histor. Eccles. lib. 7. cap. 21. de Theodosio iuniore. In quibus tamen ad nonam usque dumtaxat ieiunatum fuisse, Auctor supra cap. 10. his verbis indicat: Quasi respuamus nonam, cui & quarta Sabbati & sexta plurimum fungimur. Citat etiam Iuo lib. 2. Decretal. & post eum Gratianus ex Apollinario, siue Apollonio, causam Veriusque huius ieiunij; quia quarta feria Iudas traditionem Domini excogitauit, & sexta feria saluator crucifixus est. Hinc etiam hodie seruatur, quod dumtaxat post vespertas soluat ieiunium in Quadragesima, & in reliquis ieiuniis ad horam nonam. Eandem obseruationem adlegat etiam B. Hieronym. in Epist. ad Gal. & B. August. Epist. iam dicta ad Casulanum; eosque citat Amalarius lib. 4. de Eccles. offi. cap. 37. Eodem pertinet quod B. Ambros. in Epist. ad Rom. dicit: Sunt quidam, qui feria quarta carnem non edendam statuerunt, sunt qui Sabbatis; ubi etiam sextam feriam meminit; item quod citatur de Consecr. dist. 3. cap. De esu, ex Leone 4. ubi dicitur: Vetustissimam esse traditionem, ut quarta & sexta feria ab esu carnum fiat ieiunatio. Videtur autem exoleuisse ea consuetudo ieiunandi feria quarta, & postmodum sola carnum abstinentia, sicuti hodie feria sexta & Sabbato; quando facta est, de qua mox latius, generalis Sabbatis ieiunandi constitutio.

87. ieiuniis parasceuen, &c.] Nouè hic Auctor Sabbatum, parasceuen nuncupat, vixit quae sit parasceue Dominica, sicuti olim feria sexta apud Iudaos fuit parasceue ante Sabbatum.

Quam adeo appellationem feria sexta adtribuit Auctor etiam supra, lib. 4. aduers. Marc. cap. 12. & B. Ignatius, Clemens Alexandr. Euseb. Hieron. & August. locis num. preced. citatis. Atqui recte dicatam dicitur ieiuniis (talibus nempe, quae pro voluntate cuiusque seruantur) parasceuem seu Sabbatum, sicuti subiungit. Quia de Ieiunio Sabbati variam fuisse observationem, constat ex B. Hieron. Epist. 28. ad Lucinium, & B. August. Epist. quadam ad B. Hieron. & Epist. 118. ad Casulanum. Ex quibus constat Romae & in multis vicinis ac remotioribus Ecclesiis etiam Sabbato ieiunatum fuisse; in Ecclesiis vero Orientis non item, immo neque Mediolani, neque in Africa, saltem ex praecepto Ecclesiae, nisi semel in anno pridie Pascha. Id est enim quod addit Auctor: quamquam vos etiam Sabbatum, si quando continuatis, numquam nisi in Pascha ieiunandum, &c. Hinc illud B. Ambrosii apud B. August. Quando hic sum, non ieiuno Sabbato; quando Roma sum, ieiuno; & non absimiliter B. Hieron. Unaquaeque provincia abundet in suo sensu, & praecepta maiorum leges Apostolicas interpretetur. Atqui non multo post B. Innocent. Epist. ad Decentium cap. 4. praecipit ieiunij Sabbatum, dicens: Si feria sexta (videtur itaque tunc non amplius obseruata feria quarta) propter Passionem Domini ieiunamus; Sabbatum praetermitti non debere, eo quod biduo illo Apostoli in maiore fuerint, & occultati propter metum Iudeorum. Quare & Amalarius lib. 4. de Eccles. offic. cap. 37. dicit, ex ordine Romanos diem Sabbati haberi in obseruatione; ut B. Isidorus lib. 2. de diuin. offic. cap. 42. ac Hrabanus noster lib. 2. de Institut. cler. cap. 23. inter legitima ieiunia computant (Innocentium citantes) ea quae sunt feria sexta & Sabbati. Ex quo tempore in hunc usque diem, saltem occidentalis Ecclesia, carniū abstinentiam etiam diebus Sabbati obseruat.

88 nobis certè omnis dies etiam vulgata consecratione celebratur, &c.] Videtur hic adludere ad eorum consuetudinem (maximè Graecorum) qui diebus ieiuniorum sacra, saltem mane, non celebrabant; eo quod dicerent: stationem (sive ieiunium) solui accepto corpore Christi; contra quos agit supra Tom. 2. lib. de Orat. cap. ult. Atque adeo eiusdem lib. num. 1. citauimus hunc locum, ad confirmationem consecrationis corporis Domini in Missae sacrificio.

CAP. XV.

89. Reprobatur etiam illos, &c.] Caput hoc inscripsimus: De aliis Apostoli & Isaia locis, & imprimis de verbis illius 1. Tim. 4. Quae ipsis penè Auctoris verbis sic interpretatur B. Hieron. lib. 2. adu. Iovin. Reprobat quidem Apostolus eos qui iuebant (sic etiam hic castigamus, pro: iubeant) cibis abstinere, &c. sed Marcionem designat & Tatianum & ceteros haereticos, qui abstinentiam indicunt perpetuam, ad destruenda & contemnenda & abominanda opera creatoris. Nos autem & creaturam omnem laudamus Dei, & abstinentiam luxuriae, Ieiunia preferimus saturitati. Nec aliter eum locum interpretantur Patres B. Chrysost. alique Graeci, & Ambrosii in Comm. & B. Augustini lib. 3. aduers. Faustum, ac Epiphani. her. 66. nempe de iisdem Marcionitis, Encratitis, item Manichaeis, qui eandem haeresin profitebantur. Porro de Marcionis dicta haeresi, alicubi supra tractauimus; de Tatiano Encratitarum principe, qui & nuptias & cibos damnauerunt tamquam mala. Vide Irenaeum & alios Auctores supra a nobis citatos, ad sepe dictum, lib. de Praescript. aduers. haetic. cap. 52. haeret. 20. num. 326. Quem autem intelligat: Iouem hodiernum de Pythagora haereticum, consulat Auctores historicos diligens Lector Pythagoram certè prohibuisse animalium esum, supra patet lib. de Anima, non uno loco.

90. duas in anno hebdomadas Xerophagiarum, &c.] Quum ad hunc locum haud dubie adludat B. Hieron. Epist. 54. ad Marcel. adu. Montanum, ubi tres Quadragesimas illi adscribit; ego maluissem legere: tres, pro: duas, nisi Epiphani. (quantum memini) duarum duntaxat Quadragesimarum Montani mentionem faceret; maximè quum B. Hieronymus sic scripsisset, testetur iam olim B. Amalarius lib. 4. de Eccles. offic. cap. 37. Et vero hebdomadas videtur accipere, non pro septem diebus, sed pro septem hebdomadibus; utpote quum paulo ante B. Telephorus

Papa statuisset, per clericos omnes (erat autem Presbyter Tertullianus) septem hebdomadas plenas ante Pascha à carne ieiunari. Vbi quum ille subiiciat: quia sicut discreta debet esse vita clericorum à laicorum conuersatione, ita & in ieiunio debet fieri discretio; satis indicat, non primum se Quadragesimae ieiunium (sicuti calumniantur quidam) instituisse. Certe praeter Constit. Apost. Clementis, de illa sic B. Ignatius Epist. ad Philipp. Quadragesimam verò nolite pro nihilo habere; imitationem enim continet Dominica conuersationis. Vbi adludit ad 40. dies ieiunij Christi Domini; cuius etiam exempla antea in Moyse & Helia notiora sunt, quam ut pluribus sit opus. Vnde verissimè dicto loco B. Hieron. Nos (inquit) Vnam Quadragesimam, secundum Traditionem Apostolorum toto anno, tempore nobis congruo, ieiunamus; illi (Montanista nempe) tres in anno faciunt Quadragesimas, quasi tres passus sint saluatores. Item B. Epiphani. in Syntomo de fidei Apost. veritate, agens de ipsorum institutis: Tesseradecasten etiam (inquit) ante septem hebdomadas (sic enim haud dubie legendum, pro: dies) sancti Pascha simili modo obseruare solet Ecclesia, in ieiuniis perseverans; non omnino autem in Dominicis, ne in ipsa quidem Tesseradecaste. Valeant itaque, qui Quadragesimale ieiunium nituntur conuellere; quum etiam B. Ambrosius, Augustinus, & Chrysost. alicubi, non modo ad Apostolorum, sed Christi institutionem referant. Atqui, quod hebdomadas Xerophagiarum, nuncupet, Auctor, hinc est; quod carnibus (immo et vino olim) abstineamus in Quadragesima.

91. exceptis scilicet Sabbatis & Dominicis, &c.] Loquitur de consuetudine adhuc in Africa vsitata, qua Sabbatis etiam in Quadragesima non erat indictum seu statutum ieiunium, praeterquam Romae; verum postea non modo per Innocentiam Papam Epist. supracitata num. 87. sed praecipuum est ieiunium Sabbati etiam in Concilio Agathensi cap. 12. sicuti citatur cap. Placuit, de Consecr. dist. 3.

92. Atquin ad Romanos scribens, &c.] Hunc Apostolilicum Rom. 14. iisdem penè verbis paulo clariùs interpretatur B. Hieron. lib. 2. aduers. Iovin. Quod si loquitur ad Romanos: Is qui manducat, non manducantem non spernat; & qui non manducat, manducantem non iudicat; pro quo Auctor: ne nullificet (sic enim legitimus stylo Tertulliano, ex Angl. cod. pro: vilificet) non inter ieiunia & saturitatem aequalia merita dispensat; sed contra eos loquitur, qui in Christum credentes adhuc Iudaei & abant, &c. Ex quo etiam confirmatur nostra lectio ex eodem cod. MS. olera veltitur, pro: olere. Atqui prorsus inuerso ordine, citantur hic verba Apostoli. Castigamus verò ex coniectura Dn. Harrisij, & nostra praecedenti: vetet controuersiam, pro: vitet.

93. Et si clauis macelli tibi tradidit, &c.] Etiam istud sic expressit B. Hieron. Nec mirum si omne quod in macello venditur, Apostolus emi iubeat & comedi; quum, idololatrias adhuc in templis idolorum idolothyras vescensibus, pro summa abstinentia fuerit, cibis tantum abstinere Gentilium. Pulchrè verò etiam respondet Auctor ad alias scripturas, Rom. 14. & 1. Cor. 10. Atqui ex coniectura rursus Harrisij emendauimus: abundabimus, pro: abundauimus, quod sic Graecè sit & Latine.

94. Dominum quoque quàm indignè, &c.] Haud aliter B. Hieron. Illud autem quod proponere aduersarius ausus est: Dominum voratorem & potatorem vini à phariseis appellatum, existimo quod nobiscum faciat. Iste est Dominus, ut arbitris, vorator, qui quadraginta diebus Christianorum ieiunium sanctificauit; Qui beatos appellat esurientes & sitientes; Qui escam habere se dicit, non quam discipuli suspicabantur; sed quae in perpetuum nun periret, &c. Castigamus autem ex Angl. MS. cod. ieiunari, pro: ieiunauit, quia sequitur: pronuntiabit. De Attaliciis autem diuitijs quae in prouerbum abierunt, vide nostra Prolegomena.

95. Sic & Isaia non negauit, &c.] Similiter B. Hieron. Porro si per Isaia loquitur Deus, quod non tale ieiunium elegerit, dicens: In diebus ieiuniorum vestrorum inueniuntur voluntates vestrae (vnde & hic sic lego, pro: voluptates. Graecè ὁρμήματα, maximè quum sic etiam legat B. Cyprian. lib. 3. Testim. cap. 1.) & subiectos percutitis (pro quo hinc succutitis) &c. non tale ieiunium elegi, dicit Dominus;

quale elegerit, docet: *Frangere esurienti, &c.* Non igitur ieiunium reprobauit, sed quale vellet, ostendit.

CAP. XVI.

96. Nam etsi mauult opera iustitiæ, &c.] Titulum huius capiti dedimus: Quod Deo gula incontinentia displiceat, atque adeo ieiunia placeant. In quo etiam iisdem scripturis citatis, Auctorem imitatur B. Hieron. præter illas ad quas hic adludit initio Psal. 50. de anima conflictata, & Jsa. 28. ubi increpatur ebrietas, & populus & sacerdos & Prophetæ; ita illam 1. Reg. 4. de Heli & filiis; & exemplum diuitis ac pauperis, Luc. 16.

97. Manent adhuc, &c.] Quum B. Hieron. iisdem penè verbis dicat, apud sepulcra concupiscentiæ crassus populus ortygometræ scribitur ad choleram usque eructasse, videtur mihi debere legi apud Auctorem eructando, pro: cruditando, sed nolui quid immutare, quod adhuc magis distaret lelio Gagnei: conditando.

98. Sed ab alio mox sene mentito Prophetiam, &c.] legat B. Hieron. Vbi tamen non additur nomen hominis Dei, quod hic peculiariter habet Auctor: Sameas, sicuti neque in Bibliorum editione aliqua. Mallemus autem legere: post altare diffusum, cum Harrisio, quàm: diffusum; sed nihil mutauimus, sed quod legatur apud LXX. non solum scissum altare, sed etiam effusa pinguedo de altari. Satisfactionem verò accipit Auctor pro munere quod offerebat Rex. Atqui legit quidem MS. cod. Angl. mentito Prophetam, sed malumus: Prophetiani. Erat enim Prophetes, sed mentitus est Prophetiam, quum dixit Angelum sibi locutum; proinde etiam retinuimus paulo ante: eius regis, pro eo quod illi: eiusdem.

99. & Episcopis etiam spiritualibus, &c.] Videtur eò tunc extenuisse hæresis Montani, ut etiam Episcopi infecti fuerint; quos adeo spirituales vocans, opponit Psychicis. sed de hoc in vita Auctoris latius.

100. Sancite ieiunium, & prædicate curationem, &c.] Sancite, vocem Tertullianicam eiusdem significationis legimus ex MS. Angl. cod. pro: Sanctificate, maxime quum sequatur: sancituros ieiunium. Item: & prædicate curationem, tum quod illud legatur iuxta LXX. Joel. 1. & 2. & apud B. Cyprian. lib. 2. Testim. cap. 19. ac B. Hieron. tum quod hic sequatur: & prædicaturos officia curantia Deum. Quod quidem sic expressit B. Hieron. ut monstraretur sanctificationem ieiunium curationem proficere peccatorum, nec aliter in comment. eius loci. Verum aliam fuisse Auctoris mentem, nempe ut curationem accipiat hic, non pro remediatione, sed pro cultu Dei, atque adeo curantia Deum, pro: colentia; patet ex eo quod sequitur: Vnde & qui in idolis comendis, & in hac re orandis, & ad singulas horas salutandis adulantur, curationem facere dicuntur. Non quidem quod curationis vocem Latinis ea significatione usitatam inuenire licuerit, sed quod vox Græca illi à LXX. usurpata: *θεογονία* Platoni in *Eutyphrone*, pro cultu Dei sumpta sit; sicuti ante me adnotauit in hunc Prophetæ locum Leo de Castro, qui eandem adeo de cultu Dei Christi interpretatur; adnotans, pro hac interpretatione etiam facere vocem Hebraeam *Hacereth*, quæ tam regnum Dei significat, atque solennitatem. Quo fit, ut retinuimus hic: curantia Deum, quod alioqui absurdum prima facie videbatur.

101. quum stupet cælum & aret annus, &c.] Alicubi supra similem phrasin reperire est apud Auctorem, sicut etiam de nudipedalibus & purpuris, & fascibus aliquid supra adnotauimus; precem verò indigitare dixit eadem phrasi qua Macrobius, Virgines Vestales Apollinem indigitare: Apollo medice, Apollo pæam, ac si dicas, digito ostendere, vel indicitare; vnde & Indigitamenta, libri Pontificales, qui Deorum nomina & festa continebant. De aliis aliarum coloniarum ceremoniis, videat diligens Lector Auctores qui de Deis gentium scripserunt.

102. Niniuiticum credo iustitium, &c.] MS. Angl.

codex: Niniuiticam iustitiam; sed illud magis placet, eo quod comparet Niniuiticum iustitium, id est, cessationem ab omni cibi & potus genere, cum ethnicis, qui, ut dixit: anno ritu facis velantur, & cinere conspargitantur.

103. Iudaicum certè ieiunium ubique celebratur, &c.] Hinc confirmatur quod dixit supra Tom. 1. Apolog. cap. 21. de Iudeis: dilpersi, palabundi, & cæli ac soli sui extortes; vagantur per orbem. Adludit verò & B. Hieron. ad illud: stellæ auctoritatem demorantis suspirant, quum dixit: Petrus Apostolus, non expectans stellam more Iudaico.

104. Casto Iſidis & Cybeles eas adæquas, &c.] Sic rectè primus hunc locum restituit Gelenius, pro: Sacco Iſidis, siue: sacro, sicuti rectius in quibusdam codicibus legebatur, maxime quum respondeat hic Auctor ad illud c. 2. supra: quales castimoniam Apim, Iſidem, & magnam matrem certorum eduliorum exceptione purificant, utpotè quum Cybelem matrem Deum, nuncupatam nemo ignoret. Verum quid Castum significet, varij varia coniecerunt. Dn. Ludouicus Carrio. I. C. ex verbis Festi de Casto Cereris, hanc lectionem confirmauit, & post eum Iacobus Reyardus Brugensis Castum interpretatur pro re casta, nec aliter Guiliel. Canterus, utrumque citans Nouar. Lect. lib. 2. cap. 11. Verum ipsam vocis significationem videtur nobis propius adigisse Iosephus Scaliger, Coniect. in Varronem de ling. Latina ad pag. 87. Vbi probat Castum Veteres ritum dixisse; tum ex Festi verbis iam citatis, tum ex Nonio, qui Varronis illud adfert Rer. hum. libro 1. Nostro ritu faciunda ciuilius, quàm Græco castu; & historico quodam in Collect. Suidæ, apud quem est eodem significatu: *κατακα*; ex Varrone rursum citans illud: religiones & castus id possunt, ut ex periculo eripiant nos, non aliter atque Græcè *ἀγνείας*, expiationem vocamus, & *ἀγνείας* expiare, siue purè facere. Quare etiam apud B. Hier. (vel nondum visis Nonii lectionibus Canteri) constabit ex hoc loco quem imitatur, legi debere; & in obsecratione Iouiani: De ciborum plurimum abstinentia, quasi non & superstitio gentilium Castum matris Deum obseruet & Iſidis, & in responsione ad illum: Quomodo autem Virginitati veræ, non prauis imitatio Virginitatis diabolis; ita nec veris Ieiuniis, Castorum Iſidis & Cybeles, & quorundam ciborum in æternum abstinentia; maxime quum apud illos panis sagina carniū compenſatur. Idque pro eo quod legebatur: Cossium, & Cossorum, corruptiss. sicuti iam olim adnotauerat Calius Rhodiginus, sed nec ipse mentem horum Auctorum satis adsecutus. Nos hic aliud non adijcimus, quàm ex verbis illis 2. cap. Auctoris iam citatis, confirmari hanc castorum ex Græco interpretationem, quod castimonias vocat, easque tales quæ purificent (id est expient) non quidem aquas, sed certorum ieiuniorum exceptione. Atqui malumus legere cum Gagneo: & ructus prophetia vetus est, quàm cum Gelenio: & ructus prophetia. Verus es.

CAP. XVII.

105. Vera si velimus dicere, &c.] Inscriptionem huius capiti fecimus: Contra illos qui ieiunia contemnunt. Retinemus autem: Vera si velimus dicere, cum Gelenio, antea de erat: Vera.

106. semper agnosco sapere Esau venatorem, &c.] Adludit ad id quod scribitur Gen. 25. de primabus venditis Iacob ab Esau venatore; ubi eleganter dixit Auctor, lentilulam defruto inruffatam, ac si dicat; pulmentum illud defruto, id est vino cocto ad medietatem, eoque rubro infusum, id est, rufum siue rubeum factum. De agape, quàm hic in malam partem accipit, diximus supra Apolog. cap. 39. Pollucibilior verò, id est, lautior; ea significatione qua pollucibilis cetera vocatur à Macrobio. Legimus autem mox: disciplinas nostras, pro: vestras, ex cod. Angl. MS.

107. Saginentur pugiles, &c.] De hoc vide adnotat. nostras in B. Cyp. Epist. 2. num. 23. Castigamus autem: Ceterum saginator Christianus, pro: saginator, ex Angl. MS. cod.

ARGVMENTVM LIBRI DE PVDICITIA,
PER IACOBVM PAMELIVM.

- I.** **P**UDICITIÆ amore Tertullianus in hæresin lapsus, libro hoc errorem Montani profectus de non recipiendis pœnitentibus, saltem mæchis & fornicatoribus; laude Pudicitiae præmissa, idipsum huius libri argumentum paucis indicat; (fassus, se retrò, nempe quum librum de Pœnitentia scriberet, alterius fuisse sententiæ) maximè quum culmen criminum teneant mæchia & fornicatio.
- II.** Atque imprimis, scripturis scripturas opponens; inde colligere nititur, delicta quadam esse remissibilia, alia irremissibilia.
- III.** Non tamen propterea negligendam prorsus delictorum quorundam pœnitentiam.
- III.** Iam verò postquàm docuit, mæchia & fornicationis nomine se comprehendere omnia libidinum delicta:
- V.** Mæchiam idololatriæ & homicidio comparari, ex scripturis ostendit.
- VI.** Etsi verò in veteri Testamento exstent exempla veniæ pro mæchis, inueniri etiam iudicij; & aliam esse noui Testamenti rationem.
- VII.** Deinceps latè disputat de parabola ouis & dragma perditæ.
- VIII. IX.** Item de duorum filiorum parabola.
- X.** Pœnitentiam enim etiam ethnicis competere.
- XI.** Exinde & facta Domini peccatoribus edita describit.
- XII.** Certè ab Apostolis cum idololatria & homicidio fornicationem interdici.
- XIII. XIV.** Porro & veniam fornicatori Corinthio ab Apostolo concessam examinat.
- XV. XVI.** Adferens tam secundæ quàm prioris ad Corinthios Epistola locos aduersus fornicatores.
- XVII.** Item & similes aliarum Apostoli Pauli Epistolarum sententias.
- XVIII.** Etiam tales, tum illius, tum veteris Testamenti, quæ communionem Ecclesiasticam mæchis adimunt.
- XIX.** Similes quoque locos, ex Ioannis Apostoli & Apocalypsi, & Epistola.
- XX.** Ex Epistola deinde ad Hebræos olim (sententia ipsius) Barnabæ titulo, & Leuitico, quasdam scripturas adfert; quamquam frustra pro suo instituto.
- XXI.** Atqui, non negans Apostolis competisse potestatem remittendi peccata, & proinde etiam Ecclesiæ; id suæ Ecclesiæ spiritali frustra adrogat.
- XXII.** Denique agit contra veniam criminum & pacem, quam Martyres quidam mæchis donabant, negatoribus negabant.
- Ceterum præterquàm quòd Librum hunc etiam contra Ecclesiam scriptum adserunt B. Hieronymus & Nicephorus locis suprà non semel citatis, certè eodem titulo eundem citat ille, & argumentum libri his verbis indicat Epist. 146. ad Damasum de duobus filiis: Vehementer (inquit) admiror TERTULLIANVM in eo libro, quem DE PVDICITIA ADVERSVS POENITENTIAM scripsit, & sententiam veterem noua opinione dissoluit, hoc voluisse sentire, &c. & paulopòst: Ille autem qui iuxta insanas & blasphemias fœminas suas id dogmatis defendebat, quo Christianos nollet recipere pœnitentes, frustra argumentatus est. Eodem pertinet quod habet B. Pacianus Barcelonensis Episcopus Tractat. aduers. Nouat. quum dicit: TERTULLIANVS post hæresim vester est; nam multa inde sumpstis. Ipsum Epistola sua, & ea ipsa quæ Catholicus edidit, audies confitentem, posse Ecclesiam peccata dimittere. Atque hoc ipsum est, quod Auctor huius libri capit. primo sub medium dicit: Erit igitur & hic aduersus Psychicos titulus, aduersus meæ quoque sententiæ retro penes illos societatem. Vbi quum librum suprà editum Tom. 2. DE POENITENTIA haud dubiè tres hi respiciant, constat germanum esse vtrumque Tertulliani factum; sicuti etiam ex eo quòd vtrumque imitetur B. Cyprianus Epist. 52. ad Anton.

A *ad Anton. ac l. de Laps. De bono Pudicitia, & ad Nouatianum. Legerunt eundem iam olim MS. Trithemius & Politianus. Edidit in lucem primus Gagnaeus, deinde ex Britannico codice emendauit Gelenius. Nos nunc denique recognitum ad MS. Anglicum Dn. Ioannis Clementis exemplar, & ex coniecturis quibusdam Dominorum Latinij & Harrisij; nouis Argumento ac Adnotationibus; quibus inter cetera ex B. Paciano multas rationes, quae contra penitentiam adfert, dissoluimus; adornauimus.*

Q. SEPTIMII FLORENTIS
TERTVLLIANI CARTHAGINIENSIS PRESBYTERI
DE PVDICITIA LIBER.

PUDICITIA¹ flos morum, honor corporum, decor sexuum, integritas sanguinis, fides generis, fundamentum sanctitatis, prauiudicium omnis bonae mentis; quamquam rara, nec facile perfecta, vixque perpetua; tamen aliquatenus in saeculo morabitur, si natura praestruerit, si disciplina persuaferit, si censura compresserit. Siquidem omne animi bonum, aut nascitur, aut eruditur, aut cogitur. Sed ut mala magis vincunt, quod vltimorum temporum ratio est; bona iam nec nasci licet, ita corrupta sunt semina; nec erudiri, ita deserta sunt studia; nec cogi, ita exarmata sunt iura. Denique de qua incipimus, eoque iam exoleuit, ut non eius ratio, sed moderatio libidinum Pudicitia credatur, isque satis castus habeatur, qui non nimis castus fuerit.² Sed viderit saeculi pudicitia cum saeculo ipso, cum suo ingenio si nascebatur, cum suo studio si erudiebatur, cum suo seruitio si cogebatur; nisi quod infelicius etiam si steterit ut infructuosa, quae non apud Deum egisset.³ Malo nullum bonum, quam vanum. Quid prodest esse, quod esse non prodest? nostrorum bonorum status iam mergitur, Christianae pudicitiae ratio concutitur, quae omnia de caelo trahit, & naturam per lauacrum regenerationis, & disciplinam per instrumentum praedicationis, & censuram per iudicia ex utroque Testamento, & coacta constantius ex metu & voto aeterni ignis & regni. Aduersus hanc nonne dissimulare potuissim? Audio etiam edictum esse propositum, & quidem peremptorium; Pontifex scilicet Maximus, Episcopus Episcoporum dicit: Ego & moechiae & fornicationis delicta poenitentia functis dimitto. O edictum⁷ cui adscribi non poterit bonum factum. Et ubi proponetur liberalitas ista? Ibidem opinor in ipsis libidinum ianuis, sub ipsis libidinum titulis. Illic eiusmodi poenitentia promulganda est, ubi delinquentia ipsa versabitur. Illic legenda est venia, quod cum spe eius intrabitur. Sed hoc in Ecclesia legitur, & in Ecclesia pronuntiatur, & virgo est. Absit absit a sponsa Christi tale praekonium. Illa quae vera est, quae pudica, quae sancta, carebit etiam aurum macula. Non habet quibus hoc repromittat. Et si habuerit, non repromittit: quoniam & terrenum Dei templum citius spelunca latronum appellari potuit a Domino, quam moechorum & fornicatorum.⁸ Erit igitur & hic **ADVERSUS PSYCHICOS** *Matth. 21.* titulus, ⁹ aduersus meae quoque sententiae retrò penes illos societatem, quo magis hoc mihi in notam leuitatis obiectent. Nunquam societatis repudium delicti prauiudicium est, quasi non facilius sit errare cum pluribus, quando veritas cum paucis ametur. At enim me non magis decorabit inutilis leuitas, quam ornarit nocens. Non suffundor errore quo carui, quia caruisse delector, quia meliorem me & pudiciorem recognosco. Nemo proficiens erubescit. Habet & in Christo scientia aetates suas, per quas deuolutus est & Apostolus.¹⁰ Quum paruulus, inquit, essem, tanquam paruulus loquebar, tanquam paruulus sapiebam. At ubi vir sum factus, ea quae paruuli fuerant euacuauit. Adeò deuertit a sententiis *I. Cor. 13.* pristinis, nec idcirco deliquit, quod aemulator factus est non paternarum traditionum, sed Christianarum; optans etiam ut praeciderentur, qui circumcisionem detinendam suadebant. Atque utinam & isti, qui meram & veram integritatem carnis obtruncant, amputantes non summam superficiem, sed intimam effigiem pudoris ipsius, quum moechis & fornicatoribus veniam pollicentur aduersus principalem Christiani nominis disciplinam, quam ipsum quoque seculum usque adeò testatur, ut si quando eam in foeminis nostris inquinamentis potius carnis quam tormentis puniri contendat, id volens eripere quod vitae anteponunt. Sed iam haec gloria extinguitur,¹¹ & quidem per eos, quos tanto constantius oportuerat eiusmodi maculis nullam subscribere veniam, quando propterea quotiens volunt nubant, ne moechiae & fornicationi succidere cogantur: quoniam melius est nubere quam vri. *I. Cor. 7.* Mirum propter continentiam incontinentia necessaria est, incendium ignibus extinguetur. Cur ergo & crimina postmodum indulgent poenitentiae nomine, quorum remedia praestituunt multinubentiae iure? Nam & remedia vacabunt cum crimina indulgentur, & crimina manebunt si remedia vacabunt. Itaque utrobique de sollicitudine & negligetia ludunt, praecauendo vanissime quibus parcunt: & parcendo ineptissime quibus praecauent: cum aut praecauendum non sit, ubi parcitur: aut parcendum non sit, ubi